

**Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation, medier
och it**

Kandidatuppsats 15 hp | Journalistik | Höstterminen 2009

Programmet för Journalistik med samhällsstudier

Med rätt att häda

– En inblick i den svenska pressens syn på sin uppgift och etik utifrån två debatter.

Av: Patrick Gräfe & Erik Wedberg

Handledare: Anne Hedén

Examinator: Birgitta Ney

Abstract

Genom att undersöka debatten i den svenska pressen till följd av Muhammedkarikatyerna och Aftonbladets artikel om påstådd organhandel, ges en bild av hur den svenska presskåren ser på sig själv. Syftet är att ge en inblick i journalisternas egen uppfattning av yrkesrollen, vilket ansvar man anser sig ha och vilka etiska förpliktelser man ger uttryck för i debatterna. Den övergripande frågeställningen är vilken medieetik man kan utläsa från debatterna. I resultatet av undersökningen framträder en bild av media som oberoende makt utan politiska eller ekonomiska förpliktelser. Journalistkåren verkar delad i två generella uppfattningar av ansvar där man värnar för yttrande- och tryckfriheten samtidigt som man frågar sig hur mycket man som journalist får provocera i yttrandefrihetens namn.

Nyckelord: *Yttrandefrihet, Muhammedkarikatyren, Aftonbladet, Ansvarighet, Medieetik, Journalistroll.*

Innehållsförteckning

Abstract	2
1. Inledning	5
2. Syfte och utgångspunkter.....	6
2.1 Frågeställningar	6
2.2 Urval	6
3. Bakgrund.....	7
3.1 Regler för pressen	7
3.2 Muhammedkarikatyrrer, Jyllands-Posten och förstörda ambassader	8
3.3 Aftonbladet, Israel och Carl Bildt.....	9
4. Kvalitativ metod	10
4.1 Viktiga begrepp i studien: Ansvar och ansvarighet	11
5. Tidigare forskning	12
5.1 Olika system i USA, Sverige och Europa	12
5.2 Angränsande undersökningar	13
6. Medieteori – Förhållandet mellan ansvarighet, kommersialisering och mediers tryckfrihet.....	16
6.1 Medieetik – Tandlösa regler och viktiga förändringar	18
7. Undersökning	20
7.1 Muhammedkarikatyrrerna	20
7.1.1 Man måste publicera myntets båda sidor.....	20
7.1.2 Är svenska journalister lämpade för att uttala sig om muslimska frågor?.....	20
7.1.3 Journalisternas ansvar är att informera	21
7.1.4 Det handlar om kvalitet och journalisternas förmåga till självcensur.....	22
7.1.5 Den förlorade friheten och den nya journalistrollen	24
7.1.6 Journalisternas kamp är mot fundamentalismen	25
7.1.7 Aftonbladets unika hållning.....	26
7.2 Aftonbladet-kontroversen.....	27

7.2.1 Aftonbladets dubbla hållning	27
7.2.2 Antisemitism i Aftonbladet?.....	30
7.2.3 "Usel journalistik helt enkelt" – om kvalitet.	32
7.2.4 Israel och försvaret av den svenska yttrandefriheten.....	37
8. Resultat och Slutsatser	39
8.1 Slutdiskussion	42
9. Fortsatt forskning	45
10. Litteratur- och källförteckning.....	45

1. Inledning

Spelar det så stor roll vad som skrivs i blaskorna? Man behöver ju inte läsa allt som skrivs och än mindre tro på allt som skrivs, har inte läsaren en stor del av ansvaret att själv analysera innehållet? Medias påverkan på vilka frågor och händelser som hamnar i ljuset, sätts på dagordningen och hur dessa frågor och händelser prioriteras är ett välutforskat fält inom medieforskningen. De flesta inser nog att medias bevakning aldrig blir någon exakt spegling av vad som har skett, utan i stället är resultatet av en medveten nyhetsvärdering där vissa händelser får stå tillbaka för andra som anses mer intressanta att skildra. Forskarna McCombs och Shaw myntade begreppet ”agenda-setting” redan 1972 när de argumenterade för att de frågor och händelser som massmedia väljer att lyfta fram har en effekt på den allmänna opinionen.¹ Dessa frågor kan givetvis variera. Ena dagen är det politiska dilemman, andra dagen interna medieetiska övertramp som är aktuella. Alltså frågor där journalisterna spelar en mycket viktig roll som tolkare och förmedlare – agendasättare. Med denna makt kommer ansvar.

Denna uppsats kommer att handla om den debatt som de tryckta medierna ger upphov till i de fall då övertramp sker. Vilka blir konsekvenserna? Var anser journalisterna själva att gränsen går för det som får skrivas? För att ge svar på frågorna har vi valt debatterna om Muhammedkarikatyrerna och *Aftonbladets* organartikel som studieobjekt.

Reglerna för journalisterna och deras yrke och etik är omfattande, men tandlösa och oprecisa enligt medieforskaren Torbjörn von Krogh.² Den allsmåttiga tryckfriheten ger ett fritt spelrum för journalisterna, men detta spelrum kan samtidigt skapa en nonchalans gentemot etiska värderingar som annars är självklara.

Tidningen som format ger journalister möjligheten att skriva saker som i det vanliga livet inte skulle anses acceptabelt att säga högt. Allmänhetens intresse är ett begrepp som ofta tas till som försvar av publicister när kritik riktas mot en tveivelaktig publicering. Men tänk om ren ryktesspridning och löst grundade privata uppgifter råkar vara allmänhetens intresse för tillfället? Är det journalisternas ansvar att skriva om det i så fall? De pressetiska reglerna och tryckfrihetsförordningen ger få riktlinjer i avvägningen mellan allmänintresset och eventuella konsekvenser av en publicerad artikel. Faktumet att reglerna, journalisternas roll och ansvar debatteras jämt, visar att inte ens dessa få riktlinjer ger någon vägledning. Att det finns en debatt kan också tolkas som att riktlinjerna ändå har betydelse.

---

¹ McQuail, Denis (2005). *Mass communication theory: an introduction*. 5. ed. London: Sage. s. 512-514

² Krogh, Torbjörn von (2009). *Medieetik*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.

2. Syfte och utgångspunkter

Syftet med undersökningen är att ge en inblick i journalisternas egen uppfattning av yrkesrollen, vilket ansvar man anser sig ha och vilka etiska förpliktelser man ger uttryck för. Inledningsvis vill vi påpeka tre viktiga saker: 1) Vi ser en likhet mellan *Jyllands-Postens* publicering av ”Muhammedkarikatyror” samt *Aftonbladets* omtalade publicering av Donald Boströms artikel om påstådd organhandel i Israel, nämligen att dessa två fenomen har gett upphov till debatt i medierna om mediernas egen roll. 2) Vi uppfattar medierna som en tredje statsmakt och 3) undersökningen ska avgränsas till den mediala debatten.

Syftet är inte att undersöka händelserna i sig, utan den mediala debatt som uppstod som en direkt följd. Tanken är alltså inte att svara på varför en skribent uttalar sig, utan att diskutera vad det är skribenten säger: En analys av debatten med andra ord.³

2.1 Frågeställningar

- Vilken medieetik kan man utläsa från debatterna?
- Hur diskuteras journalistrollen i medierna i samband med dessa två händelser?
- Vilka argument används?
- Vilka likheter/skillnader finns mellan de debatter som följde händelserna?
- Kan man urskilja en vilja att ändra på lagstiftningen/pressreglerna i debatterna?

2.2 Urval av källmaterial

Källmaterialet för uppsatsen utgörs av diverse opinionsmaterial i tidningarna – ledare, krönikor, analyser och kolumner. Vi har valt att inte begränsa oss till någon av de nämnda kategorierna eftersom distinktionen dem emellan är mycket svår. Som Tom Olsson resonerar i *Rätten att tala politik*, så kan de flesta av dessa kategorier sammanfattas i genren punditer.⁴ I

---

³ Här är det viktigt att påpeka betydelsen av ordet journalist. I uppsatsen har vi genomgående valt att inte benämna någon av artiklarnas upphovsmän vid ordet *journalist*. Eftersom stora delar av det använda materialet har författats av personer som inte sällas till den journalistiska yrkeskåren har vi valt det mer neutrala ordet *skribent*. Ytterligare försvårande för användandet av *journalist* är frågan om vem som är journalist. I praktiken krävs det inga kvalifikationer eller utbildningar för att kalla sig journalist, trots att epitetet bär nästan lika stark laddning som *läkare* eller *jurist*.

⁴ Olsson, Tom, *Rätten att tala politik: medietellektuella och manlig medielogik under 1900-talet*, Carlsson, Stockholm, 2006. Sid 172.

sin undersökning visar Olsson att 1900-talets förändrade mediesamhälle bland annat har lett fram till denna nya journalistik som uppkommit genom en sammansmältning av flera traditioner. Resultatet är en pundit – en vis man eller kvinna som vet allt och berättar om allt. Majoriteten av källmaterialet är skrivet av ledarskribenter, men även några fristående skribenter utan specifik redaktionell tillhörighet uttalar sig, Jan Guillou och Göran Rosenberg är några exempel. Medvetna om det begränsade urvalet låter vi dessa skribenter representera den svenska presskåren, med viss reservation för att denna grupp är ytterst svårdefinierad.

Om vår undersökning hade utgått från material från 1900-talets början hade vi sannolikt valt att fokusera på vad ledarskribenterna tyckte. Men som Olsson visar har ledarskribentens roll försvagats avsevärt sedan 1980-talet. Ledarskribentens maktställning har försvagats i samband med att nyhetsjournalisterna har beretts större utrymme att uttrycka sina politiska ståndpunkter. Andra typer av journalister har tagit sig rätten att tala politik och ledarskribenten har förpassats till att bara vara en av många politiserande röster i mediebruset.

Att behandla ledarskribenternas texter exklusivt skulle därmed vara olyckligt och medföra att mycket och viktigt material bortses ifrån.

Tidningar vars texter kommer att användas är *Aftonbladet*, *Expressen*, *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, och *Sydsvenskan*. Samtliga texter hämtas genom artikeldatabaserna Mediearkivet (Retriever Research) och Presstext, där artiklarna finns i fulltext, dock utan bildmaterial. Material till undersökningen hämtas även från *Journalisten.se* och debattsajten *Newsmill.se*.

3. Bakgrund

3.1 Regler för pressen

Den svenska tryckfrihetsförordningen grundar sig i upplysningstidens frihetsideal. De tryckta medierna ska i så stor utsträckning som möjligt vara fristående från statsmakten och slippa inblandning från denna. Tryckfrihetsförordningen är med andra ord löst hållen och ger ytterst få riktlinjer för vad som får och inte får tryckas. Där lagtexten slutar har dock pressen själv tagit vid och satt upp egna regler. På det redaktionella området har frivilliga regler, så kallade pressetiska regler utformats. De första tillkom redan i början av 1900-talet och har sedan dess utökats i flera omgångar. Detta etiska regelsystem har utgått från grundtanken att yttrandefriheten ska vara vidsträckt och att pressen ska stå helt fri från staten.

Förhållandet mellan den lagstadgade tryckfriheten och de frivilliga etiska reglerna ger

utrymme för individuella tolkningar och ställer stora krav på medierna. Med de pressetiska reglerna vill man garantera en korrekt och allsidig nyhetsförmedling samt förhindra att enskilda personer utsätts för kränkande publicitet. Sedan början av 1970-talet utgörs de etiska reglerna i huvudsak av tre delar: publicitetsreglerna, yrkesreglerna och reglerna mot textreklam.⁵ Systemet är inte självreglerande, flera organ har upprättats för att på olika sätt garantera att de etiska reglerna efterlevs.⁶ Pressens Samarbetsnämnd har det ansvarsfulla uppdraget att övervaka systemet. Nämnden är ett samarbetsorgan som bildats av Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet, journalisternas fackliga organisation och Tidningsutgivarna.

Ansvar för att övervaka de olika delarna i de pressetiska reglerna är uppdelat på tre olika övervakningsorgan. Pressens Opinionsnämnd och Allmänhetens Pressombudsman har i uppdrag att övervaka publicitetsreglerna. Journalistförbundets yrkesetiska nämnd ser till att yrkesreglerna efterlevs och Pressens Textreklamkommitté håller ordning när det gäller riktlinjerna mot textreklam.

3.2 Muhammedkarikatyrer, Jyllands-Posten och förstörda ambassader

Den enorma uppmärksamhet och debatt som följde efter den danska tidningen *Jyllands-Postens* publicering av tolv karikatyrer av profeten Mohammed nådde sin kulmen några månader efter att de publicerades. Den 30 september 2005 publicerade *Jyllands-Posten* karikatyrteckningarna, men det var först i slutet av januari 2006 som den svenska nyhetsbevakningen exploderade. Själva karikatyrerna fick ingen uppmärksamhet i svensk press förrän en och en halv månad efter *Jyllands-Postens* publicering, då omskrivna i en nyhetsnotis i *Dagens Nyheter*.⁷

De händelser som blev den utlösande faktorn för att svenska medier skulle komma att ge Muhammedkarikatyrerna stort utrymme var när hot riktades mot svenska intressen runt om i världen. Den 4 februari förstördes Sveriges ambassad i Damaskus.⁸ Danmark drabbades hårdast av krisen. Landets beskickningar i Damaskus, Beirut och Teheran förstördes, personalen evakuerades och ambassaderna stängdes.⁹

---

⁵ Se bilaga.

⁶ Hadenius, Stig & Weibull, Lennart, *Massmedier: en bok om press, radio & TV*, 8., helt omarb. uppl., Bonnier, Stockholm, 2005[2003]. s. 30.

⁷ Shehata, Adam, *Hotbilder: en studie av Muhammedkarikatyrerna i svensk och amerikansk storstadspress*, Demokratiinstitutet, Sundsvall, 2008. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9249>. [Elektronisk resurs] Hämtad 2009-11-19. s. 20.

⁸ <http://www.justitiekanslern.se/arkiv/1319-06.pdf>. 2006-03-24. Hämtad 2009-11-19

⁹ <http://www.justitiekanslern.se/arkiv/1319-06.pdf>. 2006-03-24. Hämtad 2009-11-19

Debatten om satiriska avbildningar av profeten Muhammed fick ny fart den 19 augusti 2007. På ledarsidan i *Nerikes Allehanda* visades en teckning gjord av konstnären Lars Vilks föreställandes Muhammed som rondellhund jämte Lars Strömans ledarartikel.¹⁰ I artikeln berättades om hur Lars Vilks hade nekats att ha med sina teckningar i konstupställningar på grund av en förmodad hotbild. Genom att publicera teckningen ville *Nerikes Allehanda* slå ett slag för yttrandefriheten.¹¹ I likhet med efterspelet till Muhammedkarikatyrerna i *Jyllands-Posten* gav bilden i den svenska tidningen upphov till starka reaktioner.

Karikatyrerna och de våldshändelser som följde skapade en debatt om demokratiska värden, yttrandefrihet och religiös tolerans. Anledningen till att *Jyllands-Posten* valde att publicera karikatyrerna var enligt tidningens kulturredaktör Flemming Rose att man ville göra en markering mot religiös intolerans och muslimsk fundamentalism. Yttrandefriheten i demokratiska samhällen var hotad, ansåg *Jyllands-Posten*.¹²

3.3 Aftonbladet, Israel och Carl Bildt

Slutet på sommaren år 2009 blev ett turbulent sådant i medievärlden. I slutet av augusti kastades hårda ord mellan Sverige och Israel. På ena sidan stod den svenska kvällstidningen *Aftonbladet*, på den andra den israeliska regeringen och i mitten stod Sveriges utrikesminister Carl Bildt som helst av allt ville lämnas utanför.

Det hela började den 17 augusti då *Aftonbladets* kultursida publicerade ett reportage skrivet av Donald Boström.¹³ I reportaget berättade Boström om sina möten med FN-anställda och palestinska familjer som uppgav att den israeliska militären stal organ från palestinier. Boströms reportage fick stor uppmärksamhet och i Sverige växte en vild debatt fram, även tidningarna sinsemellan. *Sydsvenska Dagbladets* ledarskribent Mats Skogkär kallade *Aftonbladet* för Antisemitbladet.¹⁴

Kritiken i Sverige var dock ingenting i jämförelse med reaktionerna i Israel. Israels regering betraktade reportaget som antisemitiskt och krävde att den svenska regeringen skulle ta avstånd från publiceringen eller förhindra att liknande artiklar kan publiceras. Något fördömande kom inte och det fick Israels utrikesminister Lieberman att jämföra Sveriges agerande med det under andra världskriget då man inte ingrep mot vad som hände. Sveriges

¹⁰ Ströman, Lars, "Rätten att förlöjliga en religion." *Nerikes Allehanda*. 070819

¹¹ Årsberättelse 2007. Allmänhetens pressombudsman, Pressens opinionsnämnd. [Elektronisk resurs] : http://www.po.se/uploaded/document/2008/3/12/PO_rsberattelse_fardig.pdf

¹² Shehata, Adam, *Hotbilder: en studie av Muhammedkarikatyrerna i svensk och amerikansk storstadspress*, Demokratiinstitutet, Sundsvall, 2008. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9249>. [Elektronisk resurs] Hämtad 2009-11-19. s. 5.

¹³ Boström, Donald. "Våra söner plundras på sina organ". *Aftonbladet*. 090817

¹⁴ Skogkär, Mats. "Antisemitbladet". *Sydsvenska Dagbladet*. 090817

ambassadör i Tel Aviv i Israel lade dock snabbt ut ett fördömande på ambassadens hemsida. Svenska UD hävdade att hennes uttalande var ett lokalt initiativ som man inte ställde sig bakom.

4. Kvalitativ metod

Mats Alvesson och Kaj Sköldberg definierar den kvalitativa metoden som följer: Fokus ligger på mångtydig empiri och utgår från forskarens perspektiv. Även om det förekommer, handlar det oftast inte om standardiseringar (som i den kvantitativa). Istället tolkas empirin och ny kunskap framställs. Den kvalitativa metoden kan innebära kunskapsframkallning genom social interaktion och diskurser, samtidigt som den kan handla om att man studerar upplevelser och föreställningar.¹⁵

En återkommande invändning mot den kvalitativa metoden som redskap är att den som tolkar texten påverkas och formas av olika kulturella och sociologiska bakgrund. Det gör att kunskapen som frambringas alltid har bearbetats av någon med egna erfarenheter och medvetna eller omedvetna mål. Samma analys gjord av någon annan frambringar oftast andra kunskaper, det är mycket svårt att komma fram till exakt samma resultat flera gånger, däremot kan en minsta gemensamma nämnare ofta utläsas. Peter Berglez talar om en ”individual-psykologisk” aspekt, att alla uppfattar saker olika.¹⁶

Peter Berglez använder sig av diskursanalytikern Teun A. Van Dijks begrepp om ett ”semantiskt isberg” i sin diskussion om läsarens och det empiriska materialets relation och vad denna relation kan åstadkomma för kunskap.¹⁷ Han menar att meningen och sammanhanget är osynligt i texten och att de bara kan tydas i samband med ett ”meningsarbete” mellan texten (empirin) och uttolkaren.¹⁸ Läsaren ser på texten och frågar sig ”varför är texten som den är?”. Läsaren ska alltså försöka förstå och skapa en sammanhängande mening trots att det saknas information. Ett exempel på sådant är att tyda ironiska och sarkastiska undertoner i texten. Skribenten skriver kanske något men menar det motsatta. Delvis gränsar undersökningen till ett diskursivt förhållningssätt.

Det mikroorienterade analysättet innefattar även en metod som Peter Berglez kallar för ”Den lexikala stilen”¹⁹ vilket kortfattat innebär att man letar efter ord eller begrepp som

---

¹⁵ Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur. s. 17.

¹⁶ Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) (2000) s 202

¹⁷ Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) (2000) s 205

¹⁸ Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) (2000) s 205

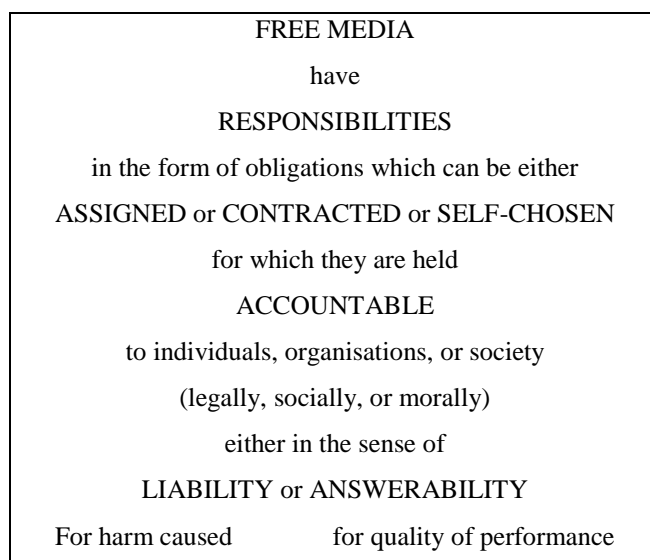
¹⁹ Ibid. s 209

används i samband med en särskild aktör eller händelse. Berglez betonar vikten i ”valet att använda ett särskilt ord för [att] beteckna någonting i den sociala verkligheten”.²⁰ ”Den lexikala stilen” och det ”semantiska isberget” hör till det kulturteoretiska perspektivet då det handlar om språkets betydelse för tänkandet och hur dessa i kombination leder till ny kunskap. Det ”semantiska isberget” i artiklarna ska avslöjas med frågeställningen: ”Varför har nyhetstexten blivit som den har blivit?”²¹ Det vi analyserar är alltså delvis en inte helt medveten nivå bland journalisterna, ordval tillhör därför ytterligare en värdefull kunskap i vår analys.

4.1 Viktiga begrepp i studien: Ansvar och ansvarighet

Denna uppsats kretsar mycket kring de två mycket närstående begreppen ansvar och ansvarighet, eller responsibility och accountability som det heter på engelska. För förståelsen av de resonemang som förs är det viktigt att bena ut vad orden innebär och vad skillnaden dem emellan är.

Inledningsvis kan man titta på medieforskaren McQuails schematiska sammanfattning av sina egna och andras studier om förhållandet mellan ansvar/responsibility och ansvarighet/accountability, som tas upp av von Krogh:²²

²⁰ Ibid. s 206

²¹ Ibid. s 195

²² Krogh, Torbjörn von (2008). *Mediernas ansvarighet: om media accountability på svenska*. Stockholm: Sim(o) s. 30

Begreppen ansvar och ansvarighet förekommer jämt när medieforskare talar om mediernas och journalisterna roller i samhället.

När Per Molander (katastrofkommissionens huvudsekreterare) fick under tsunamikatastrofen uppgiften att förklara innebörden med termen ansvarighet, märkte han att den hade försvunnit ur det allmänna språkbruket för drygt hundra år sedan.²³ Torbjörn von Krogh menar att ”Medan ordet ansvarighet sjunkit undan i Sverige så har begreppet media accountability vuxit sig allt starkare utomlands, såväl i teori som i praktik”.²⁴ Kombinationen ansvarighet/accountability används därför av von Krogh i brist på annat. Termen innebär alltså att: medierna som tredje statsmakt förväntas att ha en viss ansvarighet/accountability gentemot samhället och medborgarna.²⁵

Tidningsutgivarnas VD Anna Serner betonade under igångsättningen av sin blogg *medier, makt och människor*, hur viktigt det är också med en intern debatt om ansvarighet/accountability hos tidningsutgivarna.

Jag har tyckt att utgivarna är för tysta i den debatten, som snarare har förts av enstaka journalister. Så borde det inte vara eftersom utgivarna är de som har det slutliga ansvaret.²⁶

5. Tidigare forskning

5.1 Olika system i USA, Sverige och Europa

Medieforskarna Paolo Mancini och Daniel Hallin undersökte i boken *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*, hur mediernas ansvarighet regleras och hur systemen skiljer sig i bland annat USA och Europa. Man observerade tre olika modeller, däribland 1) Den liberala marknadsmodellen i Nordamerika och Storbritannien, 2) den demokratiskt korporativa modellen i norra Europa (däribland Sverige) med viss statlig inblandning och med en blandning av marknadsstyrda och icke-marknadsstyrda medier, samt 3) den modell som finns i Sydeuropa (Italien) med en stark statlig styrning, mindre utvecklade kommersiella medier och ett samband mellan medier och partipolitik.²⁷

---

²³ Krogh, Torbjörn von (2008). s. 25

²⁴ Ibid. s. 25

²⁵ Krogh, Torbjörn von (2008). s. 25.

²⁶ Elektronisk: Anna Serners blogg - <http://annaserne.wordpress.com/page/25/> Besökt senast 17 nov -09

²⁷ Krogh, Torbjörn von (2008). *Mediernas ansvarighet: om media accountability på svenska*. Stockholm: Sim(o) s. 42

I den liberala marknadsmodellen (USA och Storbritannien) är journalisterna sällan fackligt organiserade. Journalistkåren har också skapat sina egna normer med inslag av public service ideologi. I USA garanterar staten pressfriheten, sedan är det till för medierna själva att skapa reglerna. Detta leder dock till att konsekvenserna av en seriös etisk övertramp av medieföretag blir större i USA, då staten inte fungerar som stötdämpare och företagen själva får ta smällen.²⁸ I Storbritannien, där man har en nationell opinionsnämnd i form av Press Complaints Commission, är systemet dock lite annorlunda jämfört med USA.²⁹

Den demokratiskt korporativa modellen dit bland annat Sverige hör till enligt Mancini och Hallin, utmärks av en liberal pressfrihet som har utvecklats jämsides med statlig inblandning i mediernas verksamhet. Enligt denna modell är journalisterna ofta och till hög utsträckning organiserade i fackföreningar.³⁰ I ett demokratiskt korporativt land såsom Sverige kan konsekvenserna av en etisk övertramp istället bli att samhället kräver skärpt lagstiftning, och att man i sin tur bemöts från företagen med en hänvisning till skärpt självreglering.³¹

Modellen som karakteriserar Sydeuropeiska länder kallas av Hallin och Mancini för ”den Polariserade pluralistiska modellen” och utmärks av en låg fackligt organisationsgrad bland journalister, ingen enighet om journalistiska normer och sent utvecklad journalistutbildning.³² Länderna som denna modell omfattar saknar även en nationell ombudsnämnd och synen på ansvarigheten skiljer sig från två ovan nämnda modeller. Sist men inte minst har också staten en stor roll inom dessa länder där partier och formar personallianser med medier.³³

5.2 Angränsande undersökningar

Den journalistiska yrkesrollen, medieetiken och tryckfriheten utgör ett forskningsområde som är väl undersökt. Undersökningar av alla olika slag gällande ämnet är mångtaliiga. Att redovisa en heltäckande bild av litteraturen är således svårt, genom att sälla bland massorna vill vi dock förklara hur vår undersökning passar in och förtjänar sin plats i mängden.

I Yttrandefrihet – en idéanalytisk studie av debatten om Lars Vilks teckning av profeten Muhammed som rondellhund försöker Wählstedt och Bläckberg bringa klarhet i debatten om

---

²⁸ Krogh, Torbjörn von (2008). s. 42-44

²⁹ Ibid. s. 42

³⁰ Krogh, Torbjörn von (2008). *Mediernas ansvarighet: om media accountability på svenska*. Stockholm: Sim(o). s. 43

³¹ Ibid. s. 45

³² Ibid. s. 43

³³ Ibid. s. 44

yttrandefrihet som följde i media efter publiceringen av Lars Vilks teckning.³⁴ Genom att använda en beskrivande idéanalys besvarar de frågan huruvida debatten tillförde den svenska demokratin något väsentligt. Undersökningen visar att yttrandefriheten tas för given av många, och att det saknas kunskap om denna.

Carl-Johan Fleur är inne på samma spår i sin undersökning *Yttrandefrihet eller utrikespolitik? En diskursanalys av Muhammedkarikatyerna i svensk dagspress* där han gräver i debatten om de tolv Muhammedkarikatyror som publicerades i *Jyllands-Posten*.³⁵ Fleur sätter sig in i den diskussion som fördes i *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* för att få klarhet i varför ingen av de stora svenska tidningarna valde att publicera teckningarna. Fleur använder sig av Faircloughs Critical Discourse Analysis (CDA) för att undersöka varför svenska tidningar avstod från att publicera Muhammedkarikatyerna. Slutsatsen blir att tidningarnas makt var alltför stor. Media som institution har blivit en så stor maktfaktor med så mycket politiskt ansvar på sina axlar att det ansågs omöjligt att publicera Muhammedkarikatyerna. De svenska tidningarna avstod från publiceringen för att hålla Sverige utanför en eventuell internationell konflikt.

Därmed berör Fleur vår uppsats huvudsyfte, det vill säga att utreda svenska mediers självbild. Av Fleurs slutsatser att döma tillskriver sig skribenterna i de två undersökta tidningarna så stor makt att de skulle kunna dra in Sverige i en internationell konflikt. Det är en högst intressant slutsats som vi hoppas kunna fördjupa och samtidigt bredda genom en något annorlunda analys av ett större urval svenska tidningar.

I *Debatten kring Lars Vilks Muhammedteckning. Tidningarnas hanterande av en konflikt som berör dem själva* berör Hannes Ewehag samma ämne när han undersöker dags- och kvällspressens syn på den egna rollen i konflikten som uppstod efter att *Nerikes Allehanda* i augusti 2007 publicerade konstnären Lars Vilks Muhammedteckning.³⁶ Genom att analysera olika svenska tidningars ställningstagande i debatten undersöker Ewehag hur de olika parterna i konflikten framställs samt vilken syn på massmedias egen roll i konflikten som förmedlas. Ewehag konstaterar att de undersökta tidningarnas skribenter undviker att diskutera den egna rollen genom att ständigt fokusera på yttrande- och tryckfrihetsfrågan. Den svenska pressfriheten ställs i kontrast till de muslimska ländernas avsaknad av demokrati och frihet. I majoriteten av de artiklar som undersöks finns det ingen diskussion och det ifrågasätts inte

---

³⁴ Wählstedt, Joanna, Bläckberg, Amelie. *Yttrandefrihet – en idéanalytisk studie av debatten om Lars Vilks teckning av profeten Muhammed som rondellhund*. Statsvetenskapliga institutionen. Lunds universitet. 2008.

³⁵ Fleur, Carl-Johan. *Yttrandefrihet eller utrikespolitik? En diskursanalys av Muhammedkarikatyerna i svensk dagspress*. Institutionen för samhällsvetenskap. Växjö Universitet. 2007.

³⁶ Ewehag, Hannes. *Debatten kring Lars Vilks Muhammedteckning. Tidningarnas hanterande av en konflikt som berör dem själva*. Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur. ISAK LiU Norrköping. 2008.

vad som ska få publiceras då detta anses riskera att leda till självcensur och ett i förlängningen ohållbart publiceringsklimat. Ewehag konstaterar att det bland skribenterna verkar finnas en rädsla för att överhuvudtaget uttrycka sig kritiskt i förhållande till den svenska pressfriheten.

I *Hotbilder – en studie av Muhammedkarikatyerna i svensk och amerikansk storstadspress* kartlägger Adam Shehata svenska och amerikanska tidningars bevakning av Muhammedkarikatyernas efterspel. Shehatas undersökning visar att den svenska bevakningen exploderade först den 31 januari 2006, flera månader efter att karikatyerna publicerades i *Jyllands-Posten*.³⁷ Att vårt grannland helt plötsligt stod mitt uppe i en internationell konflikt och var måltavla för massdemonstrationer, våld och köpbojkotter var förstås värt att uppmärksamma i svensk press. Det som slutligen utlöste den intensiva svenska rapporteringen var dock hot mot svenskar som kom från lokala palestinska grupper. Att hot mot svenskar blev den utlösande faktorn anser Shehata belysa det faktum att drama, konflikt, spänning och närhet är viktiga faktorer i nyhetsvärderingen.³⁸ Undersökningen visar också att så kallad intoleransgestaltning dominerade över yttrandefrihetsgestaltning, både i den svenska och amerikanska nyhetsrapporteringen. Det var få aktörer som förde fram argument baserade på yttrandefrihetens principer, desto fler betonade det intoleranta i *Jyllands-Postens* publicering. Flera framträdande aktörer som FN och EU intog en hållning grundad i ett principiellt stöd för yttrandefrihet blandat med en stark betoning av ansvar för det publicerade.³⁹

I uppsatsen *I kölvattnet av Muhammed-karikatyerna. Mediala diskurser kring "muslimer"* granskar Löfström hur *Dagens Nyheter* presenterade protesterna mot Muhammedkarikatyerna i *Jyllands-Posten*.⁴⁰ Fokus ligger främst på vilka klassificeringar som förekommer samt hur muslimer presenteras i texterna. Den mest framträdande diskursen är förståelsen av en konflikt mellan yttrandefriheten och islam. *Dagens Nyheter* tar yttrandefriheten i starkt försvar och islam framställs som "vår" motpol. Löfströms undersökning visar således att diskussionen i *Dagens Nyheter* handlade lite om den journalistiska yrkesrollen, vad som är god yrkesetik, men desto mer om skillnaderna mellan västvärldens uppfattning om yttrandefrihet och den muslimska världens värdegrunder. Löfström noterar att det förekommer en bild av en kamp mellan öst och väst där de två indelningarna framställs som homogena. Endast ett fåtal texter nyanserar

---

³⁷ Shehata, Adam (2008). *Hotbilder: en studie av Muhammedkarikatyerna i svensk och amerikansk storstadspress*. Sundsvall: Demokratiinstitutet. [Elektronisk resurs] Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9249>

³⁸ Ibid. s. 20

³⁹ Ibid. s. 21

⁴⁰ Löfström, Erica. *I kölvattnet av Muhammed-karikatyerna. Mediala diskurser kring "muslimer"*. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Linköpings universitet. 2006.

grupptillskrivningen.

Forskningsläget kan därmed sammanfattas som välutforskat, men långt ifrån färdigforskat. Frågeställningar om medieetik, den journalistiska yrkesrollen och yttrandefrihet kan onekligen utforskas ur många olika infallsvinklar och det ständiga nyhetsflödet inbjuder till återkommande studier. Att det redan finns flera undersökningar som angränsar till vår ser vi bara som positivt och bidragande till en bättre helhetsbild.

6. Medieteori – Förhållandet mellan ansvarighet, kommersialisering och mediers tryckfrihet

Hur påverkar kommersiella intressen journalisternas syn på ansvar/ansvarighet och etik och kvaliteten på journalistiken?

Denis McQuail talar i sin bok *Mass communication theory* om de moderna tidningarnas kommersialisering och hur oron för att avskräcka annonsörer och den stora massan med provocerande och kvalitativ journalistik, resulterar i en homogenisering av kultur och idéer.⁴¹

Oron förefaller större utanför medierna – men då för minskat redaktionellt utrymme på grund av krav på ökad kommersiell inriktning och högre ekonomiskt avkastning⁴²

Mediernas kapitulering för ekonomisk vinst leder enligt McQuail till en kvalitetsbrist, vare sig det handlar om journalistens ”kreativitet, originalitet och diversitet i den kulturella identiteten samt moraliska och etiska principer”.⁴³ Medierna kan inte som tredje statsmakt producera journalistik av dålig kvalitet, det skulle innebära brist på ansvar. Denna teori lämpar sig bäst för den liberala marknadsmodellen i USA (se kapitel 5.1) där tidningarnas kommersiella strävan är mer utpräglad än i Sverige där presstödet existerar. I slutdiskussionen ska vi ta upp McQuails teorier och se hur de lämpar sig för den svenska modellen.

Bill Kovach och Rosenstiel menar i sin bok *The Elements of journalism* att man talar om ett paradigmskifte i samhället när det handlar om journalisternas roll gentemot medborgarna. Man menar att hos den liberala marknadsmodellen och till stor del även i den demokratiskt korporativa modellen såsom Sverige (se ovan: Kapitel ”Olika system i USA, Sverige och

---

⁴¹ McQuail, Denis (2005) s. 125

⁴² Krogh, Torbjörn von (2008). *Mediernas ansvarighet: om media accountability på svenska*. Stockholm: Sim(o) s. 111

⁴³ McQuail, Denis (2005) s. 120

Europa”), är journalistiken ett yrke som vilket annat, där man har ”...Business responsibilities for keeping budgets and attracting customers”. Detta leder i sin tur till att journalisternas roll gentemot medborgarna undermineras av företagets strävan efter ekonomiskt vinst, vilket resulterar i en förvirrad uppfattning av den journalistiska rollen och således även det etiska ansvaret.⁴⁴

Vad är då idealbilden av media som tredjestatsmakt enligt forskarna? McQuail ställer krav på att medierna redogör sina beslut och tar ansvar. Mediekritikern Torbjörn von Krogh menar att McQuail:

... Har inte funnit att krav på redogörelser för mediernas beslut begränsar mediernas utrymme, däremot kan sådana krav leda till mer genomtänkta beslut. Någon oro över begränsad frihet – bortsett från lagstiftarna hot – på grund av ökade krav på ansvarighet/accountability märks inte heller i svaren från mediernas representanter.⁴⁵

Samtidigt som man talar om mediernas ansvar att bibehålla hög kvalitet i och med dess roll som tredje statsmakt, måste man skilja på olika typ av ansvarutkrävande menar von Krogh och medieforskaren Denis Muller:

Denis Muller (2005) skiljer mellan ansvarutkrävande på grund av etiska missgrepp (oftast enskilda som klagar över mediers behandling av dem själva eller närstående) och ansvarutkrävande till följd av att mediers innehåll inte lever upp till ställda kvalitetskrav (enskilda eller grupper som klagar över att medierna inte fyller sin roll i samhället/demokratin)⁴⁶

Medierna och journalisterna vinner, enligt teorin, i längden på att vara ärliga, av att ta ansvar och att producera material av hög kvalitet. Medierna vinner inte i längden på att ständigt gömma sig bakom tryck- och yttrandefrihetens ogenomträngliga skydd, tvärtom menar Torbjörn von Krogh:

... Medieorganisationer förväntas lämna eller avkrävs en redogörelse (och ibland en rättelse och/eller ursäkt) för sin verksamhet till sina intressenter.⁴⁷

---

⁴⁴ Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom (2007). *The elements of journalism: what newspeople should know and the public should expect*. 1st rev. ed., completely updated and rev. New York: Three Rivers Press s. 51-52

⁴⁵ Krogh, Torbjörn von (2008) s. 111

⁴⁶ Ibid. s. 111

⁴⁷ Krogh, Torbjörn von (2008) s. 109

Detta menar von Krogh är mediernas största ansvarighet och möjligen idealbilden av den tredje statsmakten.

6.1 Medieetik – Tandlösa regler och viktiga förändringar

Torbjörn von Krogh talar om medieetik som ett sätt att ”resonera om och ta ansvar för publicistiskt innehåll i medier och olika reglerade fast frivilliga sätt att utkräva ansvar”.⁴⁸ Orsaken till att medieetik ständigt diskuteras är just på grund av sättet att utkräva ansvar är *frivilligt* i Sverige. Det talas om en tandlöshet i etiken, där den etiska debatten är ständigt aktuell, men där de verkliga konsekvenserna uteblir.

Journalisten och författaren Katarina Wennstam menar att den interna debatten är onödig, då den bedrivs delvis av journalister som faktiskt inte erkänner sina egna fel eller kräver några åtgärder för den delen. Wennstam skriver att:

Jag tror att de allra flesta egentligen vet hur problemen med etiska övertramp ser ut, men vi vill inte riktigt kännas vid dem. Jag menar att de största hoten mot en human och etisk journalistik är cynism⁴⁹

Cynism, men också bristen på reella konsekvenser som motsvarar de etiska övertrampens storlek. Journalisten Susanne Wigorts Yngvesson har analyserat det svenska regelverket (publicistregler, spelregler för press, radio och TV) i sin doktorsavhandling *Den moraliska journalisten* från 2006. Hon delar reglerna i två olika men grundläggande principer:⁵⁰

- Konsekvensetiska principer (tänk på konsekvenserna av det du ska göra, exempelvis >> Överväg noga publicitet som kan kränka privatlivets helgd. Avstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning <<) och
- deontologiska principer (du har en plikt att göra på ett visst sätt oavsett konsekvenserna, exempelvis >> Visa hänsyn vid fotograferingsuppdrag samt vid anskaffning av bilder, särskilt i samband med olyckor och brott <<)⁵¹

⁴⁸ Krogh, Torbjörn von (2009). *Medieetik*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag. s. 5

⁴⁹ Petersson, Olof & Wennstam, Katarina (red.) (2006). *Medieetik under debatt*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag. s. 26

⁵⁰ Krogh, Torbjörn von (2009) s 12-13

⁵¹ Ibid. s.12-13

Alltså en etisk princip där handlingens ”rätt eller fel” beror på dess konsekvenser, och en princip där det rätta prioriteras före det ”goda”, med ett tidigare definierad rättssystem som regel.

SNS Demokratiråd (Studieförbundet näringsliv och samhälle, består av fristående forskare och har som syfte att årligen debattera kring demokratins villkor), har analyserat det nuvarande ”rättssystemet” och menar att effektiva konsekvenser av en etisk övertramp ofta uteblir och att regler visserligen existerar, men är tandlösa. Demokratirådets rapport från 2005 redogör i fyra punkter, vad som måste göras för att ansvar kan utkrävas ifrån medierna på ett effektivt sätt när övertramp väl sker. De fyra ansvars(re)formerna för medierna summeras av von Krogh på följande sätt:⁵²

- Etiskt ansvar – kan vara individuellt, organisationsbaserat, ligga hos ansvarige utgivaren, vara samhällelig
- Rättsligt ansvar – (i Sverige) hos ansvarige utgivaren enligt grundlagen, individuellt ansvar i en del avseenden enligt brottsbalken.
- Ekonomiskt ansvar – ligger hos vd för medieföretaget enligt aktiebolagslagen m fl lagar.
- Yrkesansvar – individuellt, organisationsbart”

Demokratirådet anser således ”1) att medierna formulerar regler och står upp för sina grundläggande värden, 2) att granskning sker huruvida dessa regler följts och 3) att det finns någon mekanism för ansvarsutkrävande som sätts i funktion om granskningen ger underlag för detta”.⁵³ Olof Petersson som var med om att forma demokratirådets rapport från 2005 är mån om att påpeka att nuvarande reglerna inte bara är tandlösa, men också för många och invecklade för att kunna tillämpas effektivt.

En i grunden frihetlig tryckfrihetslagstiftning har efterhand kompletterats med ett självsaneringssystem som inte riktigt hänger samman. Publicitetsregler är exempelvis åtskilda från yrkesregler och ansvaret ligger på olika nivåer [...] Vissa av spelreglerna har uppenbarligen fått försvagad legitimitet inom journalistkåren. Spelreglerna saknar dessutom bestämmelser om sådant som i dag skulle behöva regleras, exempelvis när det gäller vissa journalistiska arbetsmetoder.⁵⁴

---

⁵² Krogh, Torbjörn von (2009). s. 23

⁵³ Krogh, Torbjörn von (2009). s. 23

⁵⁴ Petersson, Olof & Wennstam, Katarina (red.) (2006). *Medieetik under debatt*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag s. 20-21

Dessa interna, men välkända problem kan vara intressanta att hålla i åtanke när den empiriska texten analyseras. Kan man urskilja en vilja att ändra på lagstiftningen/reglerna i debatten, eller är man nöjda med rådande regler?

7. Undersökning

7.1 Muhammedkarikatyrerna

7.1.1 Man måste publicera myntets båda sidor

Dagens Nyheter lyckas att sammanfatta det mest principiella dilemmat med publiceringen av bilderna redan den tredje februari 2006. Mats Bergstrand skriver i en artikel att den journalistiska konsekvensneutraliteten, med syftet att publicera allt utan hänsyn till offentliggörandets konsekvenser om uppgiften har ett allmänt intresse, inte längre är fullt ut försvarbart.⁵⁵ Medierna vilseleder läsaren genom att man ”gömmer sig bakom yttrandefrihetens och konsekvensneutralitetens fanor när skälen för publiceringen egentligen är av opinionsbildande karaktär”.⁵⁶ Man skjuter sig själva i foten enligt artikelförfattaren, då man försvarar sig själva med lagar, men samtidigt inte är villiga att agera på samma sätt om satiren vore ”riktad mot den judiska trosinriktningen”.⁵⁷ Journalisternas roll är alltså att bevara en balans där man ständigt bör fråga sig om man är redo att publicera myntets båda sidor.

7.1.2 Är svenska journalister lämpade för att uttala sig om muslimska frågor?

Ovan nämnda journalistiska problem där en chefredaktör väljer vilken sanning som når fram genom att publicera något som behandlar ett brett område utan att inkludera alla sidor lyfts fram i en artikel från *Journalisten.se* den 7 februari. Där diskuterar man *Jyllands-Postens* konkurrent *Politikens* beslut att publicera två brev där *Jyllands-Postens* dåvarande chefredaktör några år innan tackat nej till att publicera Jesus-satirer lagom till påsk med anledningen:

---

⁵⁵ Bergstrand, Mats ”Karikatyrbildernas syfte och konsekvenser”. *Dagens Nyheter*. 060203

⁵⁶ Ibid

⁵⁷ Ibid.

Jag tror inte att Jyllands-Postens läsare tycker att teckningarna är roliga. Tvärtom tror jag att de skulle utlösa ett ramaskri. Därför vill jag inte publicera dem.⁵⁸

Det må handla om två olika chefredaktörer, men det är samma redaktion, där man ena stunden värnar för yttrandefriheten genom att publicera bilder på profeten Muhammed, och andra stunden inte vill ”utlösa ett ramaskri” med satirteckningar av Jesus, även om yttrandefriheten tillåter det i båda fallen. Väljer man att se på händelserna som två separata principer ifrån två chefredaktörer, kan man tolka dessa roller som 1) att man bör skapa en nyttig diskussion om yttrande- och tryckfriheten genom publikation av karikatyrer av en tabulagd profet och 2) att man inte bör riskera att skapa ramaskri med hjälp av undermåliga bilder på en profet, även om man går miste om en potentiellt intressant diskussion om yttrande- och tryckfriheten.

Men handlar det enbart om två separata journalistiska principer, eller finns det något i bildernas olika kulturella bakgrund? Professor i islamologi Jan Hjärpe talar i *Journalisten.se* den andra februari 2006 om att det svenska samhällets (journalisternas) okunskap i ämnet islam måste beaktas. Han menar i artikeln att ”Muhammed-bilderna slår hårdare mot muslimer än vad sekulariserade svenskar förstår”.⁵⁹ Ansvaret ligger alltså hos journalisterna att förstå situationen innan man skriver för allmänheten.

7.1.3 Journalisternas ansvar är att informera

Ett vida spritt argument för att publicera bilderna även i Sverige är den om journalistens ansvar att ”göra det begripligt för läsaren” som *Helsingborgs Dagblads* chefredaktör Eskil Jönsson säger till *Sydsvenskan*.⁶⁰ Attityden är att skadan redan har skett och att man måste rapportera rent nyhetsmässigt ”i enlighet med svensk tryckfrihetsförordning” som Otto Sjöberg, *Expressens* dåvarande chefredaktör säger.⁶¹

Under denna tid växer också en sorts solidaritet bland journalisterna fram, där man menar att journalisternas ansvar är till journalistiken, inget annat. *Sydsvenskans* Peter Melin skriver den andra februari att:

---

⁵⁸ Aase, Maja ”Tittade han ens på bilderna?”. *Journalisten.se*. 060207

⁵⁹ Aase, Maja ”SvD stoppar islamdebatt”. *Journalisten.se*. 060202 – Besökt den 10 december 2009

⁶⁰ Ledare ”Skulle du våga publicera bilderna?”. *Sydsvenskan*, 060202

⁶¹ Ibid.

... När det är journalistiskt motiverat att publicera hädiska bilder måste vi göra det. En trovärdig tidning kan enbart ta journalistiska hänsyn, aldrig politiska eller religiösa. ⁶²

Jyllandspostens kulturredaktör Flemming Rose anser att även om man inte tar några andra i hänsyn än det journalistiska, så kan man samtidigt hjälpa politiskt och samhälleligt. Skribenten Maja Aase summerar med egna ord Flemming Roses åsikter i en artikel i *Journalisten.se* den 14 februari 2006 när hon skriver (möjligen något ironiskt) att:

När journalister hänger ut och förolämpar handlar det om jämställdhet. Satirteckningarna var alltså en omtänksam handling, eftersom den visar att muslimer helt enkelt behandlas som alla andra i Danmark. ⁶³

Journalisternas ansvar enligt dem som stödjer publiceringen av Muhammedkarikatyrerna med ovan nämnda argument, är inte minst att värna för yttrandefriheten, men också att man genom detta ökar jämställdheten. ⁶⁴

7.1.4 Det handlar om kvalitet och journalisternas förmåga till självcensur

Flera artiklar tar upp problemet med bildernas satiriska och konstnärliga kvalitet. Man menar att journalisternas roll inte är att publicera allt av allmänt intresse, utan att publicera utifrån en kvalitetsprincip, där Muhammedbilderna helt enkelt inte håller måttet och således inte bör publiceras.

Visst, yttrandefriheten är helig, men de här publiceringarna innebär ett problem – vad är det man har velat göra? Är det konfrontation eller provokation? Satir ska ju vilja någonting djupare, men här har man sökt provokationen rakt av. ⁶⁵

Just misslyckandet med att skapa något ”djupt” kan tolkas som en kvalitetsfråga. I *SvD* klandrar man tanken om att bra kvalitet automatiskt innebär fritt fram för publikation, och skriver med en nypa ironi att:

... Religioners helighet får angripas om det görs med stor konstnärlig höjd!
Teckningarna var för dåliga, helt enkelt. ⁶⁶

---

⁶² Ibid.

⁶³ Aase, Maja ”När kommer filmen om Jyllands-Posten?”. *Journalisten.se*. 060214

⁶⁴ Ohlsson, Erik ”Integration kanske omöjligt”. *DN*. 060202

⁶⁵ Björkman, Anna & Arvidsson, Henrik & Andersson, Linda & Söderling, Fredrik ”Konfrontation eller provokation”. *DN*. 060203

Det talas om nödvändigheten med att å ena sidan försvara rätten och friheten att tillämpa vida gränser för yttrandefriheten, och att faktiskt lyckas att göra det med hjälp av publikationer av bra kvalitet. Dåvarande chefredaktör för *DN*, Jan Wifstrand, tar upp dilemmat med att ha en intressant och stundtals givande debatt som uppkom med hjälp av en publikation vars konstnärliga kvalitet anses vara undermåliga:

I det här fallet är det viktiga att skildra den debatt som uppstått, inte att kopiera Jyllands-Postens provokation. Personligen tycker jag inte att Jyllands-Postens provokation var särskilt bra.⁶⁷

Produkten kan anses vara av dålig kvalitet, men debatten som den skapar kan alltså vara givande.

Marie Helene Boccara skriver dock i *Expressen* att kvaliteten på bilderna inte enbart är undermålig, men direkt jämförbara med nidbilder på judar från trettioalet och kristna i moderna islamistiska tidningar:

Dessa karikatyrer är precis lika kränkande, stötande, nedsättande och smaklösa som Muhammed-karikatyerna, och det är i båda fallen lika oacceptabelt, polariserande och farligt uppviglande att publicera dem.⁶⁸

Boccara anser att det handlar om provokation och inte alls om yttrandefrihet. *Sydsvenskans* Peter Melin skriver att han inte ser det som en yttrandefrihetsfråga överhuvudtaget och att ”yttrandefrihet ger oss varken moralisk eller juridisk rätt att i yttrandefrihetens namn publicera vad som helst”.⁶⁹

Frågan om hur mycket en journalist bör kunna provocera och i vilket syfte, förekommer ofta under denna tid.

Göran Rosenberg har i sin artikel från den 11 februari en nästintill matematisk lösning på hur journalister bör hantera yttrande- och tryckfriheten så att den inte leder till onödig provokation.

Han menar att när ens frihet skapar konflikter istället för att hantera konflikten med hjälp av friheten, är det ett tecken på svaghet och inte på styrka.⁷⁰ Det handlar till viss del om kausalitet, men även om den enskilda journalistens förmåga att själv förstå konsekvenserna av ens handling och avväga för- och nackdelarna. Enligt Rosenberg är yttrande- och tryckfrihetsdebattens kärna inte frågan om yttre censur, men istället journalistens förmåga till

---

⁶⁶ Andersson, Lena ”Religionsprinsessor står oemotsagda”. *SvD*. 060201

⁶⁷ Öhström, Lilian ”Viktigare skildra debatten än kopiera karikatyrerna” *DN*. 060203

⁶⁸ Boccara, Marie, Helene ”Karikatyrerna hetsar till våld”. *Expressen*. 060118

⁶⁹ Melin, Peter ”Yttrandefrihet för yttrandefrihet”. *Sydsvenskan*. 060204

⁷⁰ Rosenberg, Göran ”Yttrandefrihetens svagaste punkt”. *DN*. 060211

själv censur och själv restriktion.⁷¹ I *Sydsvenskan* talar man om att med frihet tillkommer ansvar:

Men vi kan och bör till yttrandefriheten också lägga en moralisk dimension, nämligen att frihet alltid kräver ansvar. På samma sätt som yttrandefrihet är en mänsklig rättighet, är religionsfriheten också en mänsklig rättighet.⁷²

Dessa artiklar menar alltså att journalister bör kunna hantera själv censur och samtidigt akta sig för att utnyttja begreppet frihet och dess olika benämningar för att inte riskera att förvandlas till ”Pojken och vargen”. Men själv censur är ett vitt begrepp, med en negativ klang. Inte minst Göran Greider och Ola Sigvardsson förknippar själv censur som ett journalistisk misslyckande och hänvisar istället till ”en eftertänksam hållning”:

Rädsla får aldrig tillåtas styra hur yttrande- och tryckfriheten nyttjas. Då befinner vi oss på ett sluttande plan mot själv censur.⁷³

7.1.5 Den förlorade friheten och den nya journalistrollen

Att riskera sitt liv i samband med en journalistisk publikation, har sedan länge enbart varit en realitet för krigskorrespondenter samt politiskt aktiva journalister i mer eller mindre totalitära stater. De ständiga hoten mot *Jylland-Postens* låser upp diskussionen om den moderna journalistens personliga trygghet och hur mycket ens arbete ska tillåtas att lida av rädslan för konsekvenser. *Svenska Dagbladet* skriver den 9 januari 2006 att:

Det är rätt att idka själv censur för att inte skada andra människor eller driva med deras etnicitet, men det är fel att få avstå från roliga karikatyrer och relevant kritik av andras idéer därför att man riskerar sitt anseende eller rent av sitt liv.⁷⁴

Diskussionen förblir från och med dag ett en svår sådan, då den handlar lika mycket om den journalistiska rollen, såsom ens privatliv och redaktörens ansvar att skydda ens redaktion.

---

⁷¹ Ibid.

⁷² Sandström, Daniel ”Frihet under ansvar”. *Sydsvenskan*. 060204

⁷³ Greider, Göran & Sigvardsson, Ola ”Huka inte för islam...”. *SvD*. 060204

⁷⁴ Ibid.

7.1.6 Journalisternas kamp är mot fundamentalismen

Tanken om att journalisterna under denna tid kämpar mot fundamentalism är tydlig, inte minst hos en liten men kompakt skara skribenter med en relativt svartvit syn på situationen där yttrandefriheten ställs klart och tydligt mot fundamentalism. I tåten av dessa skribenter finns *Jyllands-Postens* dåvarande chefredaktör Carsten Juste som uttalar sig under denna tid bland annat i *Dagens Nyheter*.

– Det är ju alldeles utmärkt att andra tidningar följer oss. Ju fler som gör det desto effektivare blir värnet mot fundamentalism som vill kväva yttrandefriheten.⁷⁵

Justes åsikter reflekterar en uppfattning där journalistens ansvar och etiska plikt är att agera mot fundamentalism, exempelvis genom att publicera Muhammedbilderna. Ett synsätt som förvisso inte är utbrett i svenska medier under denna tid, men som likväl förekommer i olika former och intensitet. Här fungerar inte yttrande- och tryckfriheten enbart som skydd, men i högsta grad som medel för att provocera och skapa debatt.

Vissa skribenter delar dock inte detta synsätt på journalisternas moderna roll, utan anser att den är alldeles för simpel och måste ses ur ett vidare perspektiv.

Lars Linder skriver den elfte januari 2006 i sin artikel att fundamentalismen har debatterats tidigare i samband med Salman Rushdies ”Satansverserna” och att Muhammedbilderna inte lär ha den efterfrågade effekten på fundamentalisterna som vissa journalister hoppas på.

Till skillnad från exempelvis "Satansverserna" var publiceringen av lustiga Muhammedbilder ett tilltag utan annat syfte än att demonstrera, och det träffade naturligtvis inte bara de fundamentalister som var måltavlan, utan även alla andra troende muslimer som i Danmark redan är en ganska utsatt grupp.⁷⁶

Journalisternas ansvar att respektera människors tro bör enligt denna tankesätt prioriteras före kampen mot fundamentalism. Effekten av att använda sig av bilderna som medel för yttrandefriheten är alltför utspritt för att anses vara effektiv enligt artikeln.

Samtidigt som debatten pågår för fullt i Sverige bestämmer Säpo och UD för att stänga Sverigedemokraternas hemsida när dessa publicerar bilderna. *SvD* skriver en artikel om detta där man ser agerandet som ett direkt hot mot demokratin och uttalar sig bland annat genom universitetslektorn Jan Strid som menar att ”Det är när åsikter man inte tycker om attackeras som det är viktigt att försvara yttrandefriheten”.⁷⁷

⁷⁵ Ohlsson, Erik ”Integration kanske omöjligt”. *DN*. 060202

⁷⁶ Linder, Lars ”Är hån bättre än hot? Människor och tro bör mötas med respekt”. *DN*. 060111

⁷⁷ Brink, Bosse ”Vi har inte censur i Sverige”. *SvD*, 060211

Expressen publicerar den andra februari en artikel som talar om att ”svenska medier måste visa att demokratin inte viker för hot” genom att publicera bilderna.⁷⁸ Andra tidningar uppfattar bilderna som direkt skadliga för demokratin. *Svenska Dagbladet* skriver den första februari att:

Medierna måste som granskare av makten ta sitt ansvar för att inte förstärka rasism i form av stereotypa bilder av muslimer och islam.⁷⁹

Det ansvar som medierna värnar om förekommer i olika former och framstår i många fall som direkt paradoxala. Å ena sidan finns ett ansvar som frodas i yrkesmässiga begrepp, alltså ett solidariskt ansvar gentemot journalistkollegor och de lagar och gemensamma principer som fungerar som fundament för journalisternas arbete; en demokratisk nödvändighet och grunden för mediernas position som tredje statmakt. Å andra sidan finns ett ansvar som bygger på respekt gentemot den utomredaktionella världen och att förstå att journalister inte agerar i ett vakuum. Ett ansvar som självklart också handlar om demokratiska och underförstådda moraliska principer såsom respekt och antirasism, men som likväl anses av vissa journalister hindra den journalistiska processen. Det utomredaktionella ansvaret kan enligt dessa journalister offras i vissa fall (såsom genom publiceringen av hedniska bilder) som ett nödvändigt ont för de goda konsekvensernas skull.

7.1.7 Aftonbladets unika hållning

Aftonbladet tar under dessa två månader som Muhammedbilderna dominerar svensk media (mellan januari och februari 2006) tydligt avstånd från debatten. Bara tre artiklar publiceras (knappt hälften så många som de andra tidningarna som förekommer i denna uppsats) där *Aftonbladet* tydligt förklarar sina åsikter och sitt agerande att inte publicera bilderna. Man menar bland annat att bilderna och *Jylland-postens* agerande känns ogenomtänkta och att resultatet provocerar och sårar människor.⁸⁰ Tidningen menar att bilderna motverkar tryckfriheten genom att extremistiska grupper får blodad tand, även om man anser att man får publicera i enlighet med lagen.⁸¹ Officiellt är *Aftonbladets* och dess chefredaktör Anders Gerdins åsikt under denna tid att det inte finns några ”skäl för oss att trycka bilder som kränkt

---

⁷⁸ Demirbag-Sten, Dilsa ”Publicera bilderna!”. *Expressen*. 060202

⁷⁹ Ek, Amina, Mehmet Kaplan Bashy Quraishy. ”Rasismens moderna tryne”. *SvD*. 060201

⁸⁰ Hansson, Wolfgang ”Därför visar vi inte bilderna”. *Aftonbladet*. 060202

⁸¹ *Ibid.*

miljontals muslimer världen över”.⁸²

Aftonbladet tvingas samtidigt förklara varför de inte ser något problem med att publicera bilder av konstnären Lars Hillersberg vars verk anses vara antisemitiska av vissa.⁸³ Till detta får man ett svar som har fått fäste hos en stor skara journalister, nämligen att de är försvarbara då Hillersbergs bilder är av bra kvalitet:

Men självklart fortsatte vi att publicera hans skarpa, fräcka teckningar. Inte allt han skickade, dock: vi tackade nej när vi tyckte att han, i onödan eller utan att ha tillräckligt mycket att säga, blev plump, sårande eller orättvis.⁸⁴

Aftonbladet anser alltså att Muhammedbilderna kränker muslimer världen över, ingen vet riktigt om det beror på tabun eller på bildernas undermåliga kvalitet. Hillersbergs bilder anser man inte provocerande dock, eftersom att dessa är fräcka och skarpa, alltså av en bättre kvalitet.

7.2 Aftonbladet-kontroversen

7.2.1 Aftonbladets dubbla hållning

Aftonbladets agerande under Muhammedkrisen skulle komma att få efterverkningar tre år senare. När debatten rasade om Donald Boströms kulturreportage i *Aftonbladet* togs tidningens beslut att inte publicera Muhammedkarikatyrerna upp som ett argument i kritiken mot tidningen. Flera debattörer ställde frågan varför *Aftonbladet* uppenbarligen hade svängt i frågan om material som kan väcka irritation ska publiceras eller inte.

Jyllands-Postens opinions- och kulturredaktör Flemming Rose skriver ett inlägg på debattsajten *Newsmill* den 28 augusti där han starkt ifrågasätter den svenska pressens hanterande av affären med *Aftonbladet* och Israel som de centrala aktörerna. Rose konstaterar att skillnaderna mellan de båda historierna förvisso är större än likheterna, men han är upprörd över den svenska pressens olika behandling av händelserna.

Under Muhammed-krisen låg man lågt och man tenderade att rättfärdiga den muslimska vreden, samtidigt som man såg Jyllands-Postens teckningar som en allvarlig kränkning av den religiösa friheten. I affären med Israel bortser den svenska pressen från den legitima delen i Israels missnöje medan ingen - om man bortser från enstaka undantag - har fördömt Boströms odokumenterade påståenden.

---

⁸² Ibid.

⁸³ Jaensson, Håkan ”Han påstods vara rasistisk”. *Aftonbladet*. 060203

⁸⁴ Jaensson, Håkan ”Han påstods vara rasistisk”. *Aftonbladet*. 060203

Det är patetiskt. I stället har saken i Sverige enbart kommit att handla om yttrandefrihet.⁸⁵

Rose menar att den israeliska regeringens kraftiga protester mot Donald Boströms organartikel hade den olyckliga effekten att fokus flyttades från vad han anser vara den huvudsakliga frågan till att bara handla om den svenska yttrandefriheten och hur denna ska skyddas.

Jyllands-Postens Muhammed-teckningar blev tagna som gisslan i en debatt om en övergripande självcensur i Europa, bekräftat av dagliga exempel, medan Aftonbladets artikel är en historia med vilda påståenden utan dokumentation, som borde ha satt igång en debatt om journalistisk kvalitet och etik. Något som den israeliska regeringen förhindrade.⁸⁶

Några dagar senare skriver även generalsekreteraren för Svensk Israel-information, Lisa Abramowicz, ett debattinlägg på *Newsmill* där hon uttrycker liknande tankegångar som Rose. Abramowicz är mycket kritisk till *Aftonbladets* ledning och tycker att man får finna sig i att bli kritiserad om man publicerar en text av tvivelaktig karaktär. Hon belyser förhållandet mellan yttrandefriheten, lagen om hets mot folkgrupp och pressetiken, varav det sistnämnda verkar vara något *Aftonbladets* chefer tar lätt på, enligt Abramowicz.

Det kan konstateras AB haft en helt annan policy avseende press- och yttrandefrihet när det gällde t ex de danska Muhammedkarikatyrerna eller Lars Vilks rondellhundar (som inte publicerades i AB) för några år sedan. AB avstod på grund av att man inte ville kränka muslimer. Men att kränka judar och israeler går tydligen bra.⁸⁷

Redan nästkommande dag följer David Andersson upp Abramowicz resonemang i en gästkrönika i *Sydsvenskan*. Andersson konstaterar att det finns likheter mellan Israel-konflikten och karikatyrkonflikten 2006, men också flera viktiga skillnader. Inslaget av hot och våld var större efter Muhammedkarikatyrerna då ambassader sattes i brand. Men Andersson påpekar även att skillnaden är stor i svensk media. Enligt Andersson har diskussionen varit annorlunda, plötsligt verkar alla vara stora anhängare av yttrandefriheten. Även han är starkt kritisk till *Aftonbladets* publicistiska principer.

År 2006 valde framträdande svenska publicister att angripa Jyllands-Posten istället för att försvara tidningens yttrandefrihet. Särskilt hård i sin kritik var Aftonbladets

⁸⁵ Rose, Flemming. "Svensk press kan kritisera Israel men inte islam". <http://www.newsmill.se/>. 090828. Senast besökt 091209.

⁸⁶ Rose, Flemming. "Svensk press kan kritisera Israel men inte islam". <http://www.newsmill.se/>. 090828. Senast besökt 091209.

⁸⁷ Abramowicz, Lisa. "Aftonbladets beslut att publicera var ett medvetet drag". <http://www.newsmill.se/>.090831. Senast besökt 091210.

dåvarande chefredaktör Anders Gerdin. Gerdin hävdade att man inte bör publicera material som kränker människor, en något överraskande kommentar från den tidningen.⁸⁸

Enligt *Svenska Dagbladets* ledarsida rimmar *Aftonbladets* försvar illa med hur det lät i samband med Muhammedkarikatyrernas publicering.

Då skrev Klein (13/2/06) att "västerlandet kränkt muslimer med sina bilder" och att "muslimer känner sig berövade sin värdighet". Att israeler kan ta illa vid sig av påståenden om organstöld ägnar hon nu inte en tanke. På ett seminarium i Almedalen där bilderna diskuterades sade Klein dessutom att även om yttrandefriheten gäller behöver man inte trycka allt.⁸⁹

Expressen intar en relativt neutral roll i debatten och undviker att gå till attack mot sin kvällstidningskonkurrent. PM Nilsson skriver den 26 augusti ett debattinlägg där han avstår från att utfärda någon dom över *Aftonbladet* för att i stället jämföra hur hela Sverige fungerade under Muhammedkarikatyrkrisen, jämfört med under Israel-konflikten. Nilsson ställer sig kritisk till att dåvarande statsminister Göran Persson visade förståelse för protesterna mot Jyllands-Posten, att utrikesminister Laila Freivalds stängde ned Sverigedemokraternas hemsida som publicerade bilderna och att mycket få ansvariga utgivare i press och tv visade de omdiskuterade karikatyrerna.

Varför är det en sådan skillnad? Ett svar är naturligtvis att Muhammedkarikatyrkrisen var mycket farligare och att konflikten mellan islam och Europa är så mycket mer grundläggande än den med Israel.[...]Att hävda sina principer mot en demokrati som Israel är en lätt sak jämfört med att stå emot en islamistisk mobb som eldas på av fullständigt ansvarlösa regimer.⁹⁰

I debatten som följde *Aftonbladets* publicering av Donald Boströms artikel går framförallt fyra huvudspår att urskilja, varav ett har redogjorts för ovan, det vill säga jämförelser av tidningens handlande under Muhammedkrisen och den pågående Israel-konflikten. De andra huvudspåren i debatten är *Aftonbladets* eventuellt antisemitiska hållning, den israeliska regeringens hanterande av frågan samt en kvalitetsdiskussion där organartikelns journalistiska trovärdighet hamnar i fokus.

⁸⁸ Andersson, David. "Nu duger yttrandefriheten". *Sydsvenskan*. 090901.

⁸⁹ Ledare. "Pressfriheten inget att be om ursäkt för". *Svenska Dagbladet*. 090821.

⁹⁰ Nilsson, PM. "Protester så in i Norden...". *Expressen*. 090826.

7.2.2 Antisemitism i Aftonbladet?

I frontlinjen för kritiker som anklagar *Aftonbladet* för antisemitism finns tvivellöst *Sydsvenskan* som i ett flertal artiklar går till hårt angrepp mot tidningen. I ett internationellt uppmärksammat inlägg på *Sydsvenskans* ledarblogg med rubriken ”Antisemitbladet” går ledarskribenten Mats Skogskär till mycket hårt angrepp mot *Aftonbladet*.⁹¹ Skogskärs inlägg publiceras på kvällen den 17 augusti, samma dag som Donalds Boströms artikel slås upp på *Aftonbladets* kultursidor. Enligt Skogskär följer Boströms berättelse konspirationsteorins sedvanliga mall. Skogskär ser det endast som en massa lösa trådar som läsaren lockas till att knyta ihop. Han undviker att skriva det rätt ut, men hans åsikt framgår med all tydlighet – Boströms artikel är starkt antisemitisk och bygger enbart på rykten och gamla myter.

Ett par dagar senare följer Henrik Bredberg upp Skogskärs tankegångar när han under rubriken ”Antisemitbladet i skamvrån” hävdar att Boströms artikel bestod endast av ”ett sammelsurium av rykten, lösa trådar och antisemitiskt tankegods”.⁹²

Expressen publicerar, precis som merparten av de svenska tidningarna, ett stort antal artiklar som berör Israel-konflikten, ett särskiljande drag är dock att tidningen mycket noga avhåller sig från att utfärda några kritiska domar över *Aftonbladets* beslut att publicera artikeln. Det enda undantaget från vad som framstår som en medveten strategi görs av ledarskribenten Aron Lund.

Det är inte undersökande journalistik och det är inte debatt. Det är en provokation - säkert kalkylerad att väcka just den uppmärksamhet man nu får.⁹³

Lunds två meningar är till synes de enda av kritisk karaktär som yttras av *Expressen* i frågan. Vidare gör Lund en jämförelse med *New York Times* som skrev en artikeln om organhandeln i Brooklyn och som enligt Lund såg till att ha betydligt mer på fötterna för sina uttalanden.

Även *Svenska Dagbladet* hävdar i flera olika åsiktsartiklar att Boströms artikel gav uttryck för antisemitism. På tidningens ledarsida ställer Roland Poirier Martinsson frågan om *Aftonbladets* kulturchef Åsa Linderborg verkligen kan sitta kvar på sin tjänst. Enligt Martinsson är det hög tid för *Aftonbladets* chefredaktör Jan Helin att funder över tidningens självbild, publicistiska uppdrag och om Linderborg kan vara kvar som chef för kultursidorna. Det är således hård kritik Martinsson riktar mot hela *Aftonbladets* ledarstab, samtidigt som han inte är nådig mot Donald Boströms försvar. Martinsson skriver att Boström försvarar sig

⁹¹ Skogskär, Mats. ”Antisemitbladet”. *Sydsvenskan*. 090817.

⁹² Bredberg, Henrik. ”Antisemitbladet i skamvrån”. *Sydsvenskan*. 090820.

⁹³ Lund, Aron. ”Organbluffen”. *Expressen*. 090820.

med att han visserligen inte kan belägga att den israeliska armén stjälar organ från palestinier, däremot kan han belägga att någon har sagt detta till honom. Det är emellertid bara den näst viktigaste frågan i sammanhanget. Martinsson är särskilt kritisk till den syn på det judiska folket som Boström ger uttryck för och har inte mycket till övers för Boströms argument att artikeln inte uttrycker förakt för judar.

Det är en uppenbart ohållbar position. Vad är det för sorts människa som dödar en oskyldig person, skär upp kroppen, karvar ut organen och sticker dem i en kylväska, allt för snöd vinnings skull? [...]Boströms antydningar gäller alltså inte en ensam galning som löpt amok. Den riktar sig mot den israeliska armén och dess praktik. Därmed kan det kultursidan påstås bara förstås psykologiskt och sociologiskt mot en bakgrund av ett antagande om en vidare -kontext, i form av ett ondskefullt land och ett för-vridet folk. Det landet är *Israel*. Det folket är judarna.⁹⁴

Allra hårdast i kritiken mot *Aftonbladet* är Europaparlamentarikern Gunnar Hökmark som på Newsmill jämför *Aftonbladets* artikel med tidigare mytbildningar. Enligt Hökmark är det ingen skillnad mellan tidningens agerande och Nazitysklands hetspropaganda.

Aftonbladet tar med sin nuvarande redaktionella och politiska ledning steget in i en krets av tidningar och publikationer som tillhört och tillhör mörkrets krafter.⁹⁵

I *Aftonbladet* ägnas stort utrymme åt att försvara den omstridda kulturartikeln. Både chefredaktör Helin och kulturchef Linderborg skriver inlagor för att försvara sitt handlande och bringa klarhet i debatten.

De som helt avfärdar frågan som bluff och konspirationsteorier, är förblindade av lojalitet med en ockupationsregim som i decennier begått systematiska övergrepp. I den upp och ner vända världen är det nu i stället *Aftonbladet* som hamnar på de anklagades bänk, beskylld för anti-semitism.⁹⁶

I nästföljande stycke vänder Linderborg de kritiska orden mot Sveriges ambassadör i Tel Aviv, Elisabeth Borsiin Bonnier, som skriver i ett pressmeddelande att artikeln är lika förfärande för oss svenskar som för israeliska medborgare.⁹⁷ En vecka senare gör Linderborg ett nytt inlägg i debatten där hon framhåller *Aftonbladet* som den enda tidningen som inte räds att beskyllas för antisemitism. Enligt Linderborg har Israel, med antisemitism som anklagelsevapen, en stor fördel och kan skaffa sig ett brottsregister som omvärlden inte tycks

⁹⁴ Poirier Martinsson, Roland. "Kan Linderborg vara kvar som kulturchef?". *Svenska Dagbladet*. 090824.

⁹⁵ Hökmark, Gunnar. "Ingen skillnad mellan Aftonbladets och Nazitysklands hetspropaganda". <http://www.newsmill.se/> 090821. Senast besökt 091215.

⁹⁶ Linderborg, Åsa. "Granska Israel! - Åsa Linderborg om misstänkta organstöld och pressfrihet". *Aftonbladet*. 090821.

⁹⁷ Ibid.

vilja se.

När omvärlden tiger still av skräck för att stämplas som antisemiter, ges *Israel* rätt att ockupera, döda, vräka, fängsla, tortera, svälta och med murar ringa in ett annat folk.⁹⁸

Linderborg menar att det är denna rädsla för stigmatisering som hindrar en korrekt rapportering av palestiniernas verklighet. Linderborg skröder inte orden när hon slutar att försvara beslutet att publicera Boströms artikel och i stället går till hårt angrepp mot den övriga presskåren.

Därför skäms jag å mina liberala presskollegors vägnar när de nu inte med kraft står upp för den svenska yttrandefriheten, som utmanas och häcklas av en stat vars förbrytelser de inte heller med ett ord fördömer.[...] De ledarredaktioner som skamlöst bloggar om att *Aftonbladet* borde heta Antisemitbladet, borde förstå att de sondmatar extremister⁹⁹

Chefredaktör Helin går inte till lika hårt motangrepp som hans kulturchef. Han nöjer sig med att konstatera att veckan som följde publiceringen av Boströms artikel var en vecka då världen blev galen. Han känner sig också nödd att understryka att han inte hyser några antisemitiska åsikter.

Jag är inte nazist. Jag är inte antisemit. Jag är en ansvarig utgivare som tillåtit publicering av en kulturartikel för att den ställer ett antal relevanta frågor. Därför, bästa gaphalsar till israelisk minister, svensk EU-parlamentariker och ambassadörer från båda länder, lugnar vi ner oss och återvänder till sakfrågan.¹⁰⁰

Debatten om eventuellt antisemitiskt innehåll i *Aftonbladets* artikel får sitt slut först en månad senare när Justitiekanslern fattar beslut i frågan och friar tidningen från anklagelser om antisemitism. Detta gör, enligt Åsa Linderborg, att det åter blir möjligt att fokusera på vad hon anser vara kärnfrågan: Vad som hände med de palestinska män som sköts och obducerades av israeliska styrkor.¹⁰¹

7.2.3 ”Usel journalistik helt enkelt” – om kvalitet.

Många och hårda ord utdelas i debatten om antisemitism, men det är i frågan om

---

⁹⁸ Linderborg, Åsa. ”Ni matar extremister - Åsa Linderborg om attackerna mot Aftonbladet - och pressens rädsla för Israel”. *Aftonbladet*. 090828.

⁹⁹ Linderborg, Åsa. ”Ni matar extremister - Åsa Linderborg om attackerna mot Aftonbladet - och pressens rädsla för Israel”. *Aftonbladet*. 090828.

¹⁰⁰ Helin, Jan. ”Det var veckan då världen blev galen”. *Aftonbladet*. 090823.

¹⁰¹ Linderborg, Åsa. ”Beslutet gör att vi kan fortsätta med kärnfrågan”. *Aftonbladet*. 090921.

organartikelns kvalitet huvuddelen av fokus läggs. Åtskilliga debattörer riktar hård kritik mot ledningen på *Aftonbladet* som lät Boströms artikel passera kvalitetskontrollen. *Svenska Dagbladet* gjorde en rundringning bland sex av de största kulturredaktionerna på svenska tidningar. Fem uppgav att de hade refuserat artikeln eftersom den helt enkelt var för dålig och löst underbyggd.¹⁰² *Sydsvenskans* ledarsida, som ägnar mest utrymme åt att anklaga *Aftonbladet* för antisemitism, gör ett kort inlägg i kvalitetsdebatten.

Det är uppenbart att det har brustit i redaktörskapet på *Aftonbladet*. Att, som chefredaktören Jan Helin, hävda att opinionsartiklar inte behöver undergå samma faktagranskning som andra texter är ett uselt försvar. En så kontroversiell artikel som Donald Boströms borde givetvis ha kontrollerats noggrant innan den gick i tryck.¹⁰³

Aftonbladets chefredaktör Jan Helin skriver den 23 augusti att ingen av Donald Boströms faktauppgifter i sig bevisar organstöld. Men det var, enligt Helin, tillräckligt för att publicera en kulturartikel som ställer dessa frågor. Jan Guillou gör sitt enda inlägg i debatten när han tar *Aftonbladets* ledning i försvar. Guillou ställer sig bakom tidningens beslut att publicera artikeln på kultursidorna.

Någon konkret bevisning till stöd för misstankarna fanns inte. Å andra sidan var alla obduktionsprotokoll hemligstämplade. Det är inte orimligt att fråga sig varför. Det är rimligt att diskutera sådana frågor på debatt- och kultursidor vid sidan av en tidnings mer sakligt strikta nyhetsrapportering.¹⁰⁴

Dagens Nyheter skriver jämförelsevis mycket lite om organartikelns efterspel. I arkiven hittas endast ett par åsiktsartiklar, en på kultursidan och en på ledarsidan. Båda texterna är kritiska till *Aftonbladets* agerande och tar fäste på organartikelns kvalitet. Under rubriken ”Boströmgate: Usel journalistik, helt enkelt” refererar Rikard Westerberg till en debatt mellan Roland Poirier Martinsson, chef för Timbro Medieinstitut, och Jan Helin. Enligt Westerberg trasslade Helin in sig i ett resonemang om att kulturartiklar inte behöver lika noggrant faktaunderlag som nyhetsartiklar och att journalister måste få ställa öppna frågor även om det inte finns befästa bevis för deras påståenden. Westerberg skriver att:

Det är märkligt. Med den logiken hade *Aftonbladet* lika gärna kunnat hävda att det var judar som låg bakom terrorattentaten den 11 september 2001 (ett annat vanligt

¹⁰² Cullberg, Jonas, Ågrahn, Emma. ”Israelartikel ratas av kulturchefer”. *Svenska Dagbladet*. 090825.

¹⁰³ Ledare. ”Netanyahu skadar Israels rykte”. *Sydsvenskan*. 090825.

¹⁰⁴ Guillou, Jan. ”Det är rimligt att diskutera sådana frågor på debatt- och kultursidor vid sidan av en tidnings mer sakligt strikta nyhetsrapportering”. *Aftonbladet*. 090830.

förekommande rykte i Mellanöstern) och sedan lämnat åt den israeliska staten att bevisa sin oskuld. Men så fick man också intrycket att Aftonbladets chefredaktör på ett tidigt stadium valt att försvara publiceringsbeslutet, och nu fortsätter trots att argumenten blir absurda.¹⁰⁵

Westerberg snuddar därmed vid debatten om kulturjournalistikens dubbla väsen, där den ena sidan argumenterar för att även kulturjournalister måste hålla sig till nyhetsjournalistikens krav på fakta och saklighet. Medan den andra sidan, däribland *Aftonbladets* chefredaktör, argumenterar för att kultursidorna ska ge plats för en vidare och friare debatt med lösare tyglar. Den 16 september inleder *Dagens Nyheter*s Lars Linder ett inlägg på kultursidorna med frågan ”Måste det som står på kultursidorna vara sant?”¹⁰⁶ Linder refererar till en debatt som hölls i regi av Publicistklubben där *Aftonbladets* organartikel hamnade i fokus. Enligt Linder kan debatten om kulturnyheter krav på sanning kokas ned till ett faktum: Den ”rena” nyheten finns inte.¹⁰⁷ Linder hävdar att det finns en outtalad värdering under varje nyhet och att allmänjournalistiken befinner sig i kris. Kulturjournalistiken har blivit det område där dagstidningarna konkurrerar som hårdast, reflektioner och värderingar är hetare än någonsin, enligt Linder.

I Linders referat av Publicistklubbens debatt framgår att Jan Guillou ansåg artikeln vara försvarbar. Artikeln var till och med utmärkt eftersom den fått effekt: de tidigare nedtystade anklagelserna undersöks återigen. Det är en uppfattning Linder inte delar. Enligt honom höll artikeln inte, varken som reportage eller som debattinlägg.¹⁰⁸ *Expressens* Aron Lund är inne på samma spår när han, i en av tidningens mycket få kritiska artiklar, skriver:

Artikeln lägger inte fram ett enda bevis för att stulna palestinska organ sålts vidare. Ännu mindre bevisar den att civila mördas i en systematisk organskördningskampanj, eller att det finns något samband med Brooklynligan. Ändå låter Aftonbladet trycka två sidor insinuationer, glidningar och halvsagda anklagelser.¹⁰⁹

Den 22 augusti skriver *Svenska Dagbladets* ledarsida en kort men intressant artikel¹¹⁰ där det framgår att Donald Boström har kontaktat *SvD*:s ledarredaktion med anledning av en ledarartikel från dagen innan då *SvD* skrev ”Boström påstod häromdagen i Aftonbladet att israelisk militär avsiktligt dödar unga palestinier och skär ut deras organ”.¹¹¹ Enligt Boström

¹⁰⁵ Westerberg, Rikard. ”Boströmgate: Usel journalistik, helt enkelt”. *Dagens Nyheter*. 090829.

¹⁰⁶ Linder, Lars. ”Åsikter hett. Nyhetsredaktioner ägnar sig åt kulturspecialiteter”. *Dagens Nyheter*. 090916.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Lund, Aron. ”Organbluffen”. *Expressen*. 090820.

¹¹⁰ Ledare. ”Vidarebefordrade rykten om organstöld”. *Svenska Dagbladet*. 090822.

¹¹¹ Ledare. ”Pressfriheten inget att be om ursäkt för”. *Svenska Dagbladet*. 090821.

saknade *SvD* grund för att skriva detta då han endast vidarebefordrar palestinska rykten och påståenden. *SvD*:s ledarredaktion låter förstå att de inte har mycket till övers för Boströms försök att svära sig fri.

Inte heller Dilsa Demirbag-Sten köper *Aftonbladets* och Boströms försvar. I en krönika i tidningen *Journalisten* resonerar hon om kulturjournalisternas otydliga yrkesregler. Enligt Demirbag-Sten har kultursidorna ett bredare handlingsutrymme än de andra tidningsdelarna, men det innebär inte att kulturjournalister har tillåtelse att göra avkall på faktakriteriet. Demirbag-Sten anser att Boströms artikel inte borde ha silats igenom den redaktionella bedömningen och att ledningen på *Aftonbladet* bör skärpa kraven.

Ett misstag som förhoppningsvis inte upprepas och som kan få Helin och tidningens kulturchef Åsa Lindersborg att höja faktnivåkraven i artiklarna som gäller Mellanösternkonflikten.¹¹²

I sin krönika för Demirbag-Sten resonemanget till en bredare omfattning när hon diskuterar *Aftonbladets* publiceringsbeslut i förhållande till yttrandefriheten. Hon konstaterar att varken sexism, antisemitism eller andra fördomar är förbjudna, däremot är det inte allt som lämpar sig för tryck. Inom yttrandefrihetens ramar ryms en hel del ”dynga”, men som tur är, innebär inte yttrandefriheten att endast ”goda” texter får publiceras, resonerar Demirbag-Sten.

Det finns lagar som reglerar yttrandefriheten, som därmed inte är absolut, för att rensa bort de värsta uttrycken för lögnar, hat och hets. Resten lämnas därefter till kåren och allmänheten för självreglering. En viktig del i en demokratisk utveckling är en fri och öppen debatt som ges utrymmen i, bland annat, en fri press.¹¹³

Demirbag-Sten beskriver balansgången mellan att ge även de mest avvikande rösterna plats och att mota bort de mest kvalitetssänkande tonerna som en stor utmaning, men också som det mest relevanta och angelägna för journalistiken. Hon sammanfattar det i meningen ”Vi brukar kalla det pressetik”.¹¹⁴

Journalistens reporter Paul Frigyes försöker redan den 27 augusti sig på att sammanfatta debatten om *Aftonbladets* organartikel. Enligt Frigyes finns det en konsensus om att Israels krav på reaktioner från den svenska regeringen var orimliga, och att *Aftonbladets* publicering inte höll som journalistik. Boströms försvar som gick ut på att framhålla att han citerat dementier från israeliska talespersoner och att han inte skrev något som han själv påstod, utan bara förmedlade vad andra hade sagt, avfärdar Frigyes kategoriskt.

---

¹¹² Demirbag-Sten, Dilsa. ”Antisemitism är inte olagligt”. *Journalisten*. 090831.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

Antydningar om så svåra brott måste vara underbyggda och armerade med betong och järnbalkar. Israel är extra stingsligt för kritik, av historiska förklaringar varav en del är lätta att sympatisera med, andra inte. Som professionell journalist bör man dessutom vara medveten om att risken för klintbergare är dramatiskt större i frågor som handlar om stöld av inälvor. Det borde Boström, Lindeborg och Helin insett.¹¹⁵

Frigyes ställer det hela på sin spets när han ställer frågan vad som krävs för att man som professionell journalist ska publicera uppgifter om att t.ex. israeliska militären är inbegripen i systematisk organstöld på döda palestinska aktivister? Han svarar själv på frågan.

Mitt förslag: Förutom enskildas vittnesmål eller påståenden, minst ett av nedanstående kriterier uppfylla:

- Stöd för tesen från en erkänd människorättsorganisation.
- Dokumentation från myndigheter eller företag.
- Brevväxling i form av mejl mellan ansvariga chefer eller nyckelpersoner.
- Fotografier som är bildbevis.
- Bandinspelningar från samtal mellan nyckelpersoner.¹¹⁶

Frigyes sammanfattar sin krönika med meningen ” Härav: Kravet på bevisföring ökar i takt med storleken på dels nyhetens allmänintresse och smaskighet, dels det aktuella mediets spridningskraft.”

Svenska Dagbladets Cordelia Edvardson är hård i sin kritik när hon den 25 augusti skriver att *Aftonbladet* har missbrukat tryckfrihetsförordningen.

Visst måste vi vara mycket rädda om press- och yttrandefriheten, men det går en hårfin skiljelinje mellan pressens rätt, och -ibland plikt, att rapportera om missförhållanden, oegentligheter och brottsmisstanke å ena sidan, och illa underbyggd sensationsjournalistik som kritiklöst sprider rykten och spekulationer å den andra. *Aftonbladets* kultur-sida ägnade sig åt det senare.¹¹⁷

Edvardson ställer den retoriska frågan om inte tryckfriheten missbrukas när en tidning framställer lösa rykten och anklagelser för så vidriga brott som sanningar och sedan återoppar

---

¹¹⁵ Frigyes, Paul. ”Aftonbladet bör tacka Borsiin Bonnier”. *Journalisten*. 090827.

¹¹⁶ Frigyes, Paul. ”Aftonbladet bör tacka Borsiin Bonnier”. *Journalisten*. 090827.

¹¹⁷ Edvardson, Cordelia. ”Spekulativt missbruk av tryckfrihetslagen”. *Svenska Dagbladet*. 090825.

rätten att publicera allt som inte är olagligt. Hon tycker att det är just vad *Aftonbladets* kultursida har gjort och därför kan tidningen inte ta skydd bakom tryckfriheten.¹¹⁸

7.2.4 Israel och försvaret av den svenska yttrandefriheten

Vi återvänder till inledningen i Paul Frigyes krönika och kommer därmed in på ett annat ämne. Paul Frigyes tycker nämligen att *Aftonbladet* bör tacka Sveriges Israelambassadör Elisabeth Borsiin Bonnier för hennes pressmeddelande där hon å Sveriges vägnar tar avstånd från *Aftonbladets* artikel.

Men så träder Sveriges israelambassadör in på arenan, som rikets representant fördömer hon publiceringen. Vips förvandlas debatten till en fråga om yttrandefrihet. På *Aftonbladet* slöts leden omedelbart i stöd för pressfriheten. Boström, Lindeborg och Helin räddades av Borsiin Bonniers. *Aftonbladet* bör vara ytterligt tacksamma för hennes insats.¹¹⁹

Enligt Frigyes försköts debatten från att handla om *Aftonbladet* till yttrandefriheten när Sveriges ambassadör i Israel kom in i leken. Denna iakttagelse delar Frigyes med flera andra skribenter. Den 22 augusti skriver Olle Lönnaeus i *Sydsvenskan* att Borsiin Bonniers fördömande av artikeln innebar att en strid utbröt på två plan – dels en debatt om hur en svensk ambassadör får uttrycka sig i frågor av det här slaget och dels ett upptrappat diplomatiskt krig mellan Israel och Sverige.¹²⁰ I ett långt reportage i *Expressen* konstaterar även David Baas och Christian Holmen att debatten tog en helt ny vändning efter Israelambassadörens utspel.¹²¹

Från *Aftonbladet* blev reaktionerna på Israelambassadörens utspel kraftiga. Den 20 januari inleder chefredaktör Jan Helin ett debattinlägg med orden:

Svenska staten har berättat för världen att du som svensk är chockad och bestört över en kulturartikel i *Aftonbladet*. Regeringens sändebud fördömer också i samma uttalande *Aftonbladets* publicering. Har du vaknat i Iran? Nej, det är Sveriges ambassadör Elisabet Borsiin Bonnier i Tel Aviv som attackerar den svenska pressfriheten och yttrandefriheten.¹²²

---

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Frigyes, Paul. "Aftonbladet bör tacka Borsiin Bonnier". *Journalisten*. 090827.

¹²⁰ Lönnaeus, Olle. "Diplomatisk konflikt – Israel kräver svensk ursäkt för artikel". *Sydsvenskan*. 090822.

¹²¹ Baas, David, Holmen, Christian. "Skandalen som skakar *Aftonbladet* – och två regeringar". *Expressen*. 090823.

¹²² Helin, Jan. "Deltar regeringen i hatkampanjen?". *Aftonbladet*. 090820.

Helin är som synes mycket kritisk till ambassadörens pressmeddelande och han frågar sig om det är så att vi plötsligt lever i ett land där regeringen begränsar yttrandefriheten genom att fördöma vissa artiklar. Även ledarskribenten Helle Klein är kritisk till agerandet när hon skriver att ”Ambassadören glider om pressfrihet.”¹²³ Enligt Helle Klein är Borsiin Bonniers uttalande häpnadsväckande och hon avslutar artikeln med att säga att ”Svensk yttrandefrihet står på spel”.¹²⁴ Klein kräver att Sveriges utrikesminister Carl Bildt ska ge besked i frågan, men som Lena Mellin påpekar den 22 augusti är Bildt bakbunden.¹²⁵

Han kan inte kritisera Israel för att de inte begriper sig på den svenska press- och tryckfriheten.[...]Att lägga krokben för sig själv genom att kritisera de ilska israelerna vore inte smart. Och Bildt är oftast smart. Carl Bildt kan inte heller ta avstånd från Aftonbladets publicering.[...]Han kan inte heller direkt kritisera den svenska ambassadören i Israel.[...]Han är Borsiin Bonniers högsta chef och chefer kritiserar inte sina underlydande offentligt.¹²⁶

Bildt håller hårt på sin ståndpunkt att det inte är hans uppgift att recensera den svenska pressen, men det hindrar inte den israeliska regeringen från att kräva en svensk ursäkt.¹²⁷ Det israeliska ursäktskravet kommer att bli en nästan lika hett omdebatterad fråga som själva organartikeln som startade det hela. Kritiken mot den israeliska regeringens fördömande av artikeln och den svenska yttrandefriheten är hård. I ett uppmärksammat inlägg på *Svenska Dagbladets* Brännpunkt skriver Gideon Levy, kolumnist på den israeliska tidningen Haaretz, att *Aftonbladets* publicering av artikeln hjälper Israel att skyla över de verkliga övergrepp som sker på Västbanken i och i Gaza. Levy tycker att *Aftonbladet* har gjort fel, men Israel gör ännu mer fel.

Det är skandal. Det är skandalöst dålig journalistik och en inte mindre skandalös diplomati. En dryg vecka efter det att Afton-bladet publicerade historien om att Israel plockar organ ur palestinier är det svårt att avgöra vilket som är mest överkligt: storyn eller den israeliska reaktionen.¹²⁸

Enligt Levy borde Israels utrikesminister Avigdor Lieberman bara ha dementerat historien och inget mer. Men genom att förvandla det till en bilateral skandal anser Levy att Lieberman åsamkade Israel mer skada än någon tidningshistoria kunnat göra.

Om det råder delade meningar om *Aftonbladets* agerande är förhållandet det motsatta i

¹²³ Klein, Helle. ”Nu måste Bildt ge besked om pressfriheten”. *Aftonbladet*. 090820.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Mellin, Lena. ”Bildt är bakbunden”. *Aftonbladet*. 090822.

¹²⁶ Mellin, Lena. ”Bildt är bakbunden”. *Aftonbladet*. 090822.

¹²⁷ Se till exempel: Lönnæus, Olle. ”Israel kräver svensk ursäkt för artikel”. *Sydsvenskan*. 090822, Sjölund, Jill. ”Vi kräver ett fördömande – Israels premiärminister trappar upp angreppen”. *Aftonbladet*. 090824.

¹²⁸ Levy, Gideon. ”Dåligt, Aftonbladet – uselt, Israel”. *Svenska Dagbladet*. 090826.

förhållande till Israel. Alla skribenter tycks vara på det klara med att den israeliska regeringen gör bort sig genom att skrika högt och kräva att den svenska regeringen tar avstånd från artikeln. Tom Segev skriver den 24 augusti att Liebermans attack tyder på att utrikesministern fortfarande tänker i sovjettermer.¹²⁹ Svenska Dagbladets ledarskribent Claes Arvidsson har inte ett enda ord att säga till den israeliska regeringens försvar. ”Det är bara korkat”.¹³⁰

8. Resultat och Slutsatser

Här sammanfattar vi undersökningens resultat utifrån de inledande frågeställningarna. För tydlighetens skull gör vi en disposition där frågorna besvaras individuellt. Med anledning av frågornas liknande karaktär, kan det hända att svaren delvis upprepas.

- Vilken medieetik kan man utläsa från debatten?

I fallet Muhammedkarikatyrerna framstår det som viktigt att de svenska medierna bevarar en balans där man ständigt frågar sig om man kan stå för det man publicerar. Ska Lars Hillersbergs påstådda antisemitiska bilder ses som motsatsen till Muhammedkarikatyrerna och om så, ska man publicera dessa för balansens skull?

Medieetiska frågor i båda debatten diskuteras framförallt med utgångspunkt i artikelns och bildernas kvalitet. Många av debattörerna anser att Boströms artikel inte höll måttet rent kvalitetsmässigt, medan andra tycker att den räcker för att uppfylla sitt syfte – att föra fram frågan om organhandel i ljuset. Det hela kommer slutligen att handla om vad som får skrivas på tidningarnas kultursidor. Behöver en kulturartikel inte vara lika väl underbyggd som en artikel på nyhetssidorna, och hur påverkar detta i så fall medieetiken?

En tydlig konflikt i medieetiken i båda fallen handlar om att man provocerar fram en intressant och givande diskussion, men att utomstående som inte är delaktiga i medier kan ta illa upp.

---

¹²⁹ Segev, Tom. ”Tom Segev om den diplomatiska stormen efter Aftonbladets artikel: Lieberman gör fel i att kritisera Sverige”. *Expressen*. 090824.

¹³⁰ Arvidsson, Claes. ”Det är verkligen hög tid att lägga av”. *Svenska Dagbladet*. 090825.

- Hur diskuteras journalistrollen i medierna i samband med dessa två händelser?
Vilka argument används?

En utspridd syn på journalisternas roll i samband med Muhammedkarikatyrerna är att dessa ska publicera för att göra situationen begripligt för läsarna. Man informerar enbart och således tar man inte ställning. Samtidigt anser man att journalisterna kan bara ta journalistiska hänsyn, aldrig politiska eller religiösa.

Både i fallet Muhammedkarikatyrerna och fallet *Aftonbladet* har frågan om kvalitet central betydelse. Flertalet av debattörerna anser att tidningarna som publicerar har misslyckats i sitt yrkesutövande, då organartikeln och Muhammedbilderna anses vara alltför vinklade och onyanserade. Frågan om journalistrollen aktualiseras även när israeliska regeringsrepresentanter kräver att den svenska regeringen ska vidta åtgärder mot *Aftonbladet*, och därmed göra ett kraftigt avsteg från den grundlagsskyddade yttrandefriheten. Alla debattörer är till synes överens om att Israels regering gör fel och att den svenska presskåren måste bita ifrån.

Samtidigt anser vissa skribenter att kvalitet inte spelar roll, så länge som konsekvenserna blir goda.

I fallet Muhammedkarikatyrerna så talar man om svenska journalister faktiskt är lämpade för att uttala sig om muslimska frågor. Argumenten handlar om att en sekulariserad journalistkår inte kan tala om etiska principer när det handlar om länder där religion spelar en så avgörande roll.

De argument som förekommer i störst utsträckning i *Aftonbladet*-kontroversen berör artikelns kvalitet och journalistens ansvar att ta reda på alla fakta i frågan. Det förs även fram synpunkter på att kravet på bevisföring ökar i takt med storleken på nyhetens allmänintresse.

- Vilka likheter/skillnader finns mellan de debatter som följde händelserna?

Det mest framstående resultatet av undersökningen är att McQuails teorier inte överensstämmer med svenska medier. Ingen av debattörerna nämner ekonomiska konsekvenser som anledning till att inte publicera. I fallet med Muhammedkarikatyrerna blir svaren från journalisternas sida på danska statens ekonomiska förluster att journalister enbart kan ta journalistiska hänsyn, aldrig politiska eller ekonomiska. Detta står i stark kontrast till de slutsatser Carl-Johan Fleur drar i sin undersökning om varför *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* valde att inte publicera Muhammedkarikatyrerna. Ansvaret enligt Fleur

ligger i att undvika maktmissbruk, dock så visar vår undersökning att vissa journalister anser att man missbrukar medvetet sin makt till att provocera fram debatt: ett nödvändigt ont med andra ord.

McQuails grundläggande teori är att kommersialismen automatiskt leder till kvalitetsbrist. Kvalitetsbrist är ett återkommande ämne i debatten, men aldrig i samband med ekonomiska frågor. Detta ser vi som ett resultat på att McQuails teori inte lämpar sig på den demokratiskt korporativa modellen som innefattar Sverige (se kapitel 5.1). Svenska medier ser helt enkelt inte kommersiella katastrofer i samband med en publikation som en risk och således en anledning till att inte publicera. Kvaliteten nämns i stället i sammanhang som rör journalisternas grundläggande ansvar.

Många anser att det aldrig kan vara försvarbart att publicera något som håller låg kvalitet. Andra tycker att kvaliteten kan sättas åt sidan så länge det är journalistiskt motiverat, till exempel för att väcka debatt. I fallet *Aftonbladet* handlar kvalitetsdebatten om det någonsin kan vara försvarbart att material på kultursidorna håller lägre kvalitet än det som står på nyhetssidorna. *Aftonbladets* chefredaktör anser det vara försvarbart, medan hans kritiker inte håller med.

I motsats till våra förväntningar så är det få tidningar som använder händelserna som medel för att försvara eller framhäva yttrande- och tryckfrihetens principer. *Jyllands-posten* och *Aftonbladet* försvarar sina publikationer envist med att hänvisa till tryckfriheten och dess fiender. Andra tidningar diskuterar yttrandefrihetens betydelse så långt som att man försvarar publikationerna trots konsekvenserna, men många ifrågasätter ändå motiven bakom dem.

- Kan man urskilja en vilja att ändra på lagstiftningen/pressreglerna i debatten?

Gemensamt för båda händelserna är även att ingen av debattörerna anser att problemet är det gällande systemet med lagstiftning blandat med självreglering. Många kräver i stället en förbättring hos enskilda journalisten och redaktionen. En journalist bör alltid fråga sig om den kan stå för sina ord även när det hettar till och redaktion bör kunna redogöra för sina principer och motivera publiceringen.

8.1 Slutdiskussion

Danmark fick under debatten om Muhammedkarikatyrerna utstå ett ekonomiskt bakslag på flera hundra miljoner kronor på grund av bojkott från den muslimska världen, ändå nämner ingen journalist eller skribent detta som anledning att inte publicera, eller något som är mediernas ansvar/ansvarighet. Istället menar många att journalisternas ansvar ligger enbart i den journalistiska och demokratiska sfären. Att Danmarks premiärminister ber muslimska delegater öppet om ursäkt, innebär inte att journalister ska göra det samma. Man kan inte ta politisk eller religiös hänsyn, bara journalistisk, som *Sydsvenskans* Peter Melin uttrycker det.¹³¹

Emellertid blir diskussionen om kvalitet och kvalitetsbrist tydlig i debatten, dock inte i samband med kommersiella intressen som McQuail hävdar. Flera skribenter anser att bilderna i sig tyder på en brist på kreativitet och originalitet. Att istället värna för god konstnärlig och journalistisk kvalitet och publicera utifrån dessa principer är journalisternas ansvar/ansvarighet enligt en stor majoritet skribenter under denna tid, vare sig den provocerar eller anses vara kränkande. Muhammedbilderna håller helt enkelt inte måttet för publikation.

Debatten som i sin tur följer *Aftonbladets* publicering av Donalds Boströms organartikel går att dela upp i fyra tydliga huvudspår. Var för sig kan de tyckas glida ut åt helt olika håll men tillsammans skapar dessa fyra huvudspår en grundläggande debatt om det journalistiska yrket. För att återgå till den första och den andra frågeställningen, det vill säga vilket ansvar de debatterande anser att journalister har och hur journalistrollen diskuteras, är huvudspåret där kvalitet diskuteras av störst intresse. Flertalet av debattörerna anser att såväl Donald Boström som *Aftonbladets* ledning har misslyckats i sitt yrkesutövande, Boström för att hans artikel anses vara alltför vinklad och onyanserad, och ledningen på *Aftonbladet* för att denna lät artikeln passera genom kvalitetskontrollen som bör finnas hos alla tidningar.

I *Dagens Nyheter* publiceras endast två åsiktsartiklar som gör inlägg i debatten och dessa tar utgångspunkt från just kvalitetsfrågan. Medan de andra tidningarna som ingår i studien blandar argumenten och attackerar *Aftonbladet* från flera håll och med olika vapen väljer *Dagens Nyheter* att endast sikta in sig på vad man anser vara en oklarhet i vad som gäller på kultursidorna. *DN:s* Lars Linder ställer sig frågan om det som står på kultursidorna måste vara sant. Han ger dessvärre inget svar på sin fråga utan konstaterar endast att kulturjournalistiken har tagit över opinionsjournalistiken och att allmänjournalistiken befinner sig i kris.

---

¹³¹ Ledare "Skulle du våga publicera bilderna?". *Sydsvenskan*, 060202

Aftonbladets chefredaktör Jan Helin tycks ha sin uppfattning klar när han skriver att Boströms artikel förvisso inte innehåller några faktauppgifter som bevisar organstöld, men att de uppgifter som läggs fram ändå var tillräckliga för att artikeln ska kunna publiceras på kultursidorna.

Paul Frigyes ger i sin krönika i *Journalisten* en annan syn på vad som krävs för att en professionell journalist ska publicera uppgifter som kan väcka starka reaktioner. Enligt Frigyes ökar kravet på bevisföring i takt med storleken på nyhetens allmänintresse. Han menar alltså att ju större uppmärksamhet en artikel kan tänkas få, desto viktigare är det att journalisten och redaktionsledningen förvisar sig om att de kan stå för texten, även när kulorna börjar vina om öronen. Detta står i kontrast till en av de två grundläggande principer som läggs fram av journalisten Susanne Wigorts Yngvesson. Hon beskriver den deontologiska principen som att man har en plikt att göra på ett visst sätt oavsett konsekvenserna.

Förhållandevis få av de debatterande skribenterna skriver om kontroversen i förhållande till den svenska yttrandefriheten och tryckfrihetsförordningen. *SvD:s* Cordelia Edvardson sällar sig till undantagen när hon anklagar *Aftonbladet* för att missbruka yttrandefriheten. Enligt Edvardson går det en hårfin linje mellan pressens rätt och plikt att rapportera om missförhållanden. Rapportering om oegentligheter och brottsmisstankar är en sak, illa underbyggd sensationsjournalistik som sprider rykten är en annan. Edvardson tycker att *Aftonbladet* ägnar sig åt det senare.

Flera andra skribenter argumenterar för att debatten inte ska bli en debatt om yttrandefrihet. När Sveriges Israelambassadör Elisabeth Borsiin Bonnier i ett pressmeddelande beklagar *Aftonbladets* artikel tenderar debatten att glida över till att handla om yttrandefriheten och dess försvar i stället för *Aftonbladets* omdöme, något som många skribenter motsätter sig. Yttrandefrihet och tryckfrihet är därför endast sporadiskt använda begrepp som får stå tillbaka för begrepp som kvalitet och antisemitism.

Torbjörn von Krogh pratar om att mediernas största ansvar/ansvarighet är att lämna en redogörelse för sina aktioner och inte enbart peka på yttrande- och tryckfriheten.¹³² I båda fallen kan man se att tidningarna som undersökningen behandlar, agerar helt enligt von Krogh och diskuterar ansvar och redogör för hur man som tidning bör agera. Dessa argument av journalistisk ansvar/ansvarighet har vi delat i två kategorier: Det yrkesmässiga ansvaret och det utomredaktionella ansvaret.

---

¹³² Se kapitel om Medieteori.

- Enligt det yrkesmässiga ansvaret (Deontologiska principer) kan man publicera karikatyrerna och organartikeln och skildra debatten vare sig den är av dåligt kvalitet eller provocerar, så länge den är ”journalistiskt motiverad”.^{133 134} Man tar hänsyn till det journalistiska och inget annat eftersom att medierna agerar som tredje statsmakt och är oberoende av utomstående politiska och religiösa hänsyn. Man ska ha ”en eftertänksam hållning” där yttrande- och tryckfriheten bör diskuteras och försvaras, även om detta kan kränka den utomredaktionella världen, då konsekvenserna av detta kan bli positiva i längden.¹³⁵
- Det utomredaktionella ansvaret (Konsekvensetiska principer) innehåller frågor som: huruvida journalister ska ha rätten att häda, kränka och provocera när sådant i resten av samhället anses vara moraliskt tveksamt.¹³⁶ En kvalitetsgranskning bör också utövas, där man bör besluta att inte publicera om materialet inte håller måttet med tanke på risken att kränka. En balans bör också bibehållas där yttrandefriheten inte kan ses som överlägsen exempelvis religionsfriheten. Att exempelvis riskera att kränka en grupp som redan är utsatta i samhället är inte acceptabelt, oavsett om konsekvenserna av debatten blir positiva i längden.

För att avslutningsvis återkoppla till von Kroghs tankar om mediernas största ansvarighet:

... Medieorganisationer förväntas lämna eller avkrävs en redogörelse (och ibland en rättelse och/eller ursäkt) för sin verksamhet till sina intressenter.¹³⁷

Det sättet som diskussionen pågick där chefredaktörer och andra skribenter talade om publikationens vara eller icke vara, tyder på att man tar det ansvar som von Krogh ser som mediernas största ansvar/ansvarighet och möjligen idealbilden av den tredje statsmakten. Åsikterna varierade kraftigt, men samtliga tidningar såg en tydlig redogörelse av publikationens för- och nackdelar som något nödvändigt.

¹³³ Se kapitel om Medieetik och Susanne Wigorts Yngvessons teorier.

¹³⁴ Ledare ”Skulle du våga publicera bilderna?”. *Sydsvenskan*, 060202

¹³⁵ Greider, Göran & Sigvardsson ”Huka inte för islam...”. *SvD*. 060204

¹³⁶ Se kapitel om Medieetik och Susanne Wigorts Yngvessons teorier.

¹³⁷ Krogh, Torbjörn von (2008) s. 109

9. Fortsatt forskning

Fortsatta studier på området kan utgöras av jämförelser av resultaten i denna uppsats med andra modeller som kapitel 5.1 tar upp. Man kan exempelvis studera hur medier uppfattar etik och ansvar/ansvarighet i andra marknadsmodeller såsom i Italien där medier har stark anknytning till politiska partier eller USA där man har en ytterst liberal modell.

Slutsatserna i denna uppsats visar att McQuails teorier inte fungerar helt med den svenska marknadsmodellen. En uppsats som använder resultaten från denna undersökning skulle kunna redogöra för hur och om McQuails teorier går att applicera i andra modeller och länder.

10. Litteratur- och källförteckning

Litteratur

Alvesson, Mats & Skoldberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) (2000). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Ewehag, Hannes. *Debatten kring Lars Vilks Muhammedteckning. Tidningarnas hanterande av en konflikt som berör dem själva*. Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur. ISAK LiU Norrköping. 2008.

Fleur, Carl-Johan. *Ytrandefrihet eller utrikespolitik? En diskursanalys av Muhammedkarikatyrerna i svensk dagspress*. Institutionen för samhällsvetenskap. Växjö Universitet. 2007.

Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (2003). *Massmedier: en bok om press, radio & TV*. 8., helt omarb. uppl. Stockholm: Bonnier.

Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom (2007). *The elements of journalism: what newspeople should know and the public should expect*. 1st rev. ed., completely updated and rev. New York: Three Rivers Press.

Krogh, Torbjörn von (2009). *Medieetik*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.

Krogh, Torbjörn von (2008). *Mediernas ansvarighet: om media accountability på svenska*. Stockholm: Sim(o).

Löfström, Erica. *I kölvattnet av Muhammed-karikatyrerna. Mediala diskurser kring "muslimer"*. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Linköpings universitet. 2006.

McQuail, Denis (1994). *Mass communication theory: an introduction*. 3. ed. London: Sage.

Olsson, Tom (2006). *Rätten att tala politik: medieintellektuella och manlig medielogik under 1900-talet*. Stockholm: Carlsson.

Petersson, Olof & Wennstam, Katarina (red.) (2006). *Medieetik under debatt*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.

Wählstedt, Joanna, Bläckberg, Amelie. *Ytrandefrihet – en idéanalytisk studie av debatten om Lars Vilks teckning av profeten Muhammed som rondellhund*. Statsvetenskapliga institutionen. Lunds universitet. 2008.

Elektroniskt material

Muller, Denis J A (2005): *Media accountability in a liberal democracy: an examination of the harlot's prerogative*. PhD thesis, Department of Political Science, University of Melbourne: <http://repository.unimelb.edu.au/10187/1552>. Besökt senast 091109.

Shehata, Adam, *Hotbilder: en studie av Muhammedkarikatyrerna i svensk och amerikansk storstadspress*, Demokratiinstitutet, Sundsvall, 2008. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9249>. Hämtad 091119.

<http://www.justitiekanslern.se/arkiv/1319-06.pdf.2006-03-24>. Hämtad 091119.

Årsberättelse 2007. Allmänhetens pressombudsman, Pressens opinionsnämnd: http://www.po.se/uploaded/document/2008/3/12/PO_rsberattelse_fardig.pdf

<http://carlbildt.wordpress.com/2009/08/20/principer-och-praktik/>. Senast besökt 091123.

Övrigt

Tryckfrihetsförordningen (TF) 1:1

Tidningsmaterial

Aftonbladet:

Guillou, Jan. ”Det är rimligt att diskutera sådana frågor på debatt- och kultursidor vid sidan av en tidnings mer sakligt strikta nyhetsrapportering”. *Aftonbladet*. 090830.

Hansson Wolfgang ”Därför visar vi inte bilderna”. *Aftonbladet*. 060202

Helin, Jan. ”Deltar regeringen i hatkampanjen?”. *Aftonbladet*. 090820.

Helin, Jan. ”Det var veckan då världen blev galen”. *Aftonbladet*. 090823.

Jaensson, Håkan ”Han påstods vara rasistisk”. *Aftonbladet*. 060203

Klein, Helle. ”Nu måste Bildt ge besked om pressfriheten”. *Aftonbladet*. 090820.

Mellin, Lena. ”Bildt är bakbunden”. *Aftonbladet*. 090822.

Linderborg, Åsa. ”Beslutet gör att vi kan fortsätta med kärnfrågan”. *Aftonbladet*. 090921.

Linderborg, Åsa. ”Granska Israel! - Åsa Linderborg om misstänkta organstöd och pressfrihet”. *Aftonbladet*. 090821.

Linderborg, Åsa. ”Ni matar extremister - Åsa Linderborg om attackerna mot Aftonbladet - och pressens rädsla för Israel”. *Aftonbladet*. 090828.

Sjölund, Jill. ”Vi kräver ett fördömande – Israels premiärminister trappar upp angreppen”. *Aftonbladet*. 090824.

Dagens Nyheter:

Bergstrand, Mats ”Karikatyrbildernas syfte och konsekvenser”. *DN*. 060203

Björkman, Anna & Arvidsson, Henrik & Andersson, Linda & Söderling, Fredrik ”Konfrontation eller provokation”. *DN*. 060203

Linder, Lars. ”Åsikter hett. Nyhetsredaktioner ägnar sig åt kulturspecialiteter”. *DN*. 090916.

Linder, Lars "Är hån bättre än hot? Människor och tro bör mötas med respekt". *DN*. 060111

Ohlsson, Erik "Integration kanske omöjligt". *DN*. 060202

Ohlsson, Erik "Integration kanske omöjligt". *DN*. 060202

Rosenberg, Göran "Yttrandefrihetens svagaste punkt". *DN*. 060211

Westerberg, Rikard. "Boströmgate: Usel journalistik, helt enkelt". *DN*. 090829.

Öhström, Lilian "Viktigare skildra debatten än kopiera karikatyrerna" *DN*. 060203

Expressen:

Boccaro, Marie, Helene "Karikatyrerna hetsar till våld". *Expressen*. 060118

Demirbag-Sten, Dilsa "Publicera bilderna!". *Expressen*, 060202

Nilsson, PM. "Protester så in i Norden...". *Expressen*. 090826.

Lund, Aron. "Organbluffen". *Expressen*. 090820.

Baas, David, Holmen, Christian. "Skandalen som skakar Aftonbladet – och två regeringar". *Expressen*. 090823.

Segev, Tom. "Tom Segev om den diplomatiska stormen efter Aftonbladets artikel: Lieberman gör fel i att kritisera Sverige". *Expressen*. 090824.

Journalisten:

Aase, Maja "Tittade han ens på bilderna?". *Journalisten.se*. 060207

Aase, Maja "SvD stoppar islamdebatt". *Journalisten.se*. 060202

Aase, Maja "När kommer filmen om Jyllands-Posten?". *Journalisten.se*. 060214

Demirbag-Sten, Dilsa. "Antisemitism är inte olagligt". *Journalisten.se*. 090831.

Frigyes, Paul. "Aftonbladet bör tacka Borsiiin Bonnier". *Journalisten.se*. 090827.

Svenska Dagbladet:

Arvidsson, Claes. "Det är verkligen hög tid att lägga av". *SvD*. 090825.

Andersson, Lena "Religionsprinsessor står oemotsagda". *SvD*. 060201

Brink, Bosse "Vi har inte censur i Sverige". *SvD*, 060211

Edvardson, Cordelia. "Spekulativt missbruk av tryckfrihetslagen". *SvD*. 090825.

Greider, Göran & Sigvardsson, Ola "Huka inte för islam...". *SvD*. 060204

Ledare. "Vidarebefordrade rykten om organstöld". *SvD*. 090822.

Ledare. "Pressfriheten inget att be om ursäkt för". *SvD*. 090821.

Levy, Gideon. "Dåligt, Aftonbladet – uselt, Israel". *SvD*. 090826.

Nerbrand, Sofia "Det måste gå att driva med islam". *SvD*. 060109

Poirier Martinsson, Roland. ”Kan Linderborg vara kvar som kulturchef?”. *SvD*. 090824.

Sydsvenskan:

Andersson, David. ”Nu duger yttrandefriheten”. *Sydsvenskan*. 090901.

Bredberg, Henrik. ”Antisemitbladet i skamvrån”. *Sydsvenskan*. 090820.

Ingen författare ”Skulle du våga publicera bilderna?”. *Sydsvenskan*, 060202

Ingen författare ”Skulle du våga publicera bilderna?”. *Sydsvenskan*, 060202

Ledare. ”Netanyahu skadar Israels rykte”. *Sydsvenskan*. 090825.

Lönnaeus, Olle. ”Diplomatisk konflikt – Israel kräver svensk ursäkt för artikel”. *Sydsvenskan*. 090822.

Lönnaeus, Olle. ”Israel kräver svensk ursäkt för artikel”. *Sydsvenskan*. 090822.

Melin, Peter ”Yttrandefrihet för yttrandefrihet”. *Sydsvenskan*. 060204

Sandström, Daniel ”Frihet under ansvar”. *Sydsvenskan*. 060204

Skogskär, Mats. ”Antisemitbladet”. *Sydsvenskan*. 090817.

Newsmill.se:

Rose, Flemming. ”Svensk press kan kritisera Israel men inte islam”. <http://www.newsmill.se/>. 090828. Senast besökt 091209.

Abramowicz, Lisa. ”Aftonbladets beslut att publicera var ett medvetet drag”. <http://www.newsmill.se/>.090831. Senast besökt 091210.

Hökmark, Gunnar. ”Ingen skillnad mellan Aftonbladets och Nazitysklands hetspropaganda”. <http://www.newsmill.se/> 090821. Senast besökt 091215.

Bilaga 1

The Potter Box – En metod för att analysera etiska dilemman

Moralteologen Ralph D. Potter utvecklade på sextioalet en metod för att analysera (media) etiska dilemman. *The Potter Box* bygger på ”1) en noggrann genomgång av den situation som innebär ett dilemma, 2) en genomgång av vilka värderingar av konsekvenser som olika

inblandade gör av det inträffade, 3) en genomgång av vilka etiska principer som är aktuella [...] och 4) genomgång av vilka lojaliteter som står på spel när beslut ska fattas”.¹³⁸

Tanken med *The Potter Box* är att låta journalisten fördjupa sig i en specifik händelse genom att noggrant analysera olika faktorer som spelar roll för att i sin tur upptäcka dolda etiska dilemman som inte alltid är uppenbara.

Potter Box för de två händelser som uppsatsen behandlar kan se ut så här:¹³⁹

Muhammedkarikatyrerna

Jyllands-posten:		Beslut: Publicera bilderna
	1) Händelsen Jyllands-posten publicerar Muhammedkarikatyrer	4) Lojaliteter Till läsekretsen
	2)Värden/Konsekvenser Att väcka debatt kring press- och yttrandefriheten	3)Principer Skyldighet att skapa debatt/tryckfrihet
Kritikerna:		Beslut: Publicera inte bilderna
	1) Händelsen Profeten Muhammed avbildas i en tidning	4) Lojaliteter Till muslimska traditioner/kultur

¹³⁸ Krogh, Torbjörn von (2009). s. 74

¹³⁹ Krogh, Torbjörn von (2009) s. 75

	2) Värden/Konsekvenser Bilderna var kränkande, rasistiska och ett uttryck för islamofobi	3) Principer Profeter får inte avbildas inom Islam/Risken att kränka folk
--	---	---

Aftonbladet-Israel-kontroversen

Aftonbladet:		Beslut: Publicera artikel
	1) Händelsen Reportage i Aftonbladet om påstådd organhandel i Israel	4) Lojaliteter till hela läsekretsen
	2) Värden/Konsekvenser Tidningen får inte svika sitt professionella uppdrag att informera	3) Principer Skyldighet att publicera en intressant nyhet/tryckfrihet
Israel/ kritiker/medier:		Beslut: Publicera inte artikel
	1) Händelsen Artikel publiceras som anses grunda sig på spekulationer och rykten	4) Lojaliteter Medieetik/Journalistiska spelregler
	2) Värden/konsekvenser Kontroversiell ämne/Bristande medieetik	3) Principer Medieetiska/Säg sanningen

Dessa två rutor representerar en högst generell bild av bakomliggande orsaker. Innehållet är subjektiv, då metoden tillåter en att rekonstruera händelser från eget perspektiv. Det gäller

samtidigt att använda sig av en så generell och bild av händelsen som möjligt. Metoden kräver att man ser saken från två sidor, de som är mot och de som är för. Tanken är att förstå en debatt, att ”hjälpa journalister och mediekritiker att analysera etiska dilemman, bland annat genom att tvinga fram en öppen diskussion om principer och lojaliteter som annars lätt förblir dolda”.¹⁴⁰

I uppsatsen kommer Potter Box-metoden att ge ett perspektiv på konflikterna och de många (generella) orsakerna inför undersökningsdelen. Om man vill förstå situationen kan Potter Box underlätta förståelsen av de två sidornas argument.

Bilaga 2

Spelregler för press, radio och TV

Det råder tryckfrihet och yttrandefrihet i Sverige Det är lag på att vi skall ha tryckfrihet och yttrandefrihet i Sverige, ja t o m grundlag. Det betyder att t ex tidningar och etermedier har stor frihet att framföra vilka åsikter de vill och att trycka och sända de nyheter de anser intressanta. Men den friheten är inte obegränsad. Här kan du läsa om det väsentligaste i de regler som gäller.

PUBLICITETSREGLER

Ge korrekta nyheter

1. Massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling.
2. Var kritisk mot nyhetskällorna. Kontrollera sakuppgifter så noggrant som omständigheterna medger, även om de tidigare har publicerats. Ge läsaren/mottagaren möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentarer.
3. Löpsedel, rubrik och ingress skall ha täckning i texten.
4. Slå vakt om den dokumentära bilden. Var noga med att bilder och grafiska illustrationer är korrekta och inte utnyttjas på ett missvisande sätt.

Var generös med bemötanden

5. Felaktig sakuppgift skall rättas, när det är påkallat. Den som gör anspråk på att bemöta ett påstående skall, om det är befogat, beredas tillfälle till genmäle. Rättelse och genmäle skall i lämplig form publiceras utan dröjsmål och på så sätt att de kan uppmärksammas av dem som har fått del av de ursprungliga uppgifterna. Observera att ett genmäle inte alltid kräver en redaktionell kommentar.

---

¹⁴⁰ Krogh, Torbjörn von (2009) s. 76

6. Publicera utan dröjsmål

Pressens Opinionsnämnds klandrande uttalanden i fall som rör den egna tidningen.

Respektera den personliga integriteten

7. Överväg noga publicitet som kan kränka privatlivets helgd. Avstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning.

8. Iaktta stor försiktighet vid publicering av självmord och självmordsförsök särskilt av hänsyn till anhöriga och vad ovan sagts om privatlivets helgd.

9. Visa alltid offren för brott och olyckor största möjliga hänsyn. Pröva noga publicering av namn och bild med hänsyn tagen till offren och deras anhöriga.

10. Framhäv inte berörda personers etniska ursprung, kön, nationalitet, yrke, politisk tillhörighet, religiös åskådning eller sexuell läggning om det saknar betydelse i sammanhanget och är missaktande.

Var varsam med bilder

11. Vad som i dessa regler sägs gäller i tillämpliga delar även om bildmaterial.

12. Bildmontage, retuschering på elektronisk väg eller bildtext får ej utformas så att det vilseleder eller lurar läsaren. Ange alltid i direkt anslutning till bilden om den är förändrad genom montage eller retusch. Detta gäller även vid arkivering.

Hör båda sidor

13. Sträva efter att ge personer, som kritiseras i faktaredovisande material tillfälle att bemöta kritiken samtidigt. Sträva också efter att återge alla parter ståndpunkter. Var uppmärksam på att anmälningar av olika slag kan ha till enda syfte att skada den som blivit anmäld.

14. Tänk på att en person, misstänkt för brott, i lagens mening alltid betraktas som oskyldig om fällande dom inte föreligger. Den slutliga utgången av en skildrad rättssak bör redovisas.

Var försiktig med namn

15. Överväg noga konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor. Avstå från sådan publicering om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges.

16. Om inte namn anges undvik att publicera bild eller uppgift om yrke, titel, ålder, nationalitet, kön eller annat, som gör en identifiering möjlig.

17. Observera att hela ansvaret för namn- och bildpublicering faller på den som återger materialet.

YRKESREGLER

En stark journalistisk integritet är avgörande för trovärdigheten. Den som granskar samhället måste också själv kunna tåla att bli granskad.

Att journalisten visar hänsyn i arbetet på fältet är viktigt för allmänhetens förtroende. Tilltron till medierna och dess medarbetare bygger på att yrkesreglerna följs.

Journalistens integritet

1. Ta inte i tjänsten emot journalistiska uppdrag av personer utanför den redaktionella ledningen
2. Acceptera inte uppdrag, inbjudan, gåva, gratisresa eller annan förmån - och ingå inte avtal eller andra förbindelser - som kan misstänkliggöra Din ställning som fri och självständig journalist.
3. Ge inte efter för påtryckningar från utomstående i avsikt att hindra eller inskränka berättigad publicitet.
4. Använd inte ställningen som journalist, eller presskortet, till att utöva påtryckning för egen eller andras vinning eller till att skaffa privata förmåner.
5. Utnyttja inte för egen eller andras vinning opublicerade nyheter beträffande ekonomiska förhållanden eller åtgärder hos stat, kommuner, organisationer, företag eller enskilda.
6. Beakta journalistavtalets bestämmelse om att medarbetare inte får åläggas att skriva mot sin övertygelse eller utföra förödmjukande uppdrag.

Anskaffning av material

7. Tillmötesgå rimliga önskemål från intervjuade personer om att i förväg få veta hur och var deras uttalanden återges.
8. Visa särskild hänsyn mot ovana intervjuobjekt. Upplys den intervjuade om huruvida samtalet är avsett för publicering eller enbart för information.
9. Förfalska inte intervjuer eller bilder.
10. Visa hänsyn vid fotograferingsuppdrag samt vid anskaffning av bilder, särskilt i samband med olyckor och brott.
11. Beakta upphovsrätten vad avser text och bild och ljud.
12. Ange källan när en framställning huvudsakligen bygger på annans sakuppgifter.

RIKTLINJER MOT TEXTREKLAM

Det är viktigt att värna mediernas trovärdighet och integritet. Detta kräver att medierna står fria och är självständiga i sin medierapportering. Låt inga misstankar uppstå hos allmänheten att utomstående otillbörligt kan påverka innehållet i, eller utöva inflytande över, det som publiceras. Se till att ingen sammanblandning kan ske av redaktionellt material och reklambudskap.

Checklista mot textreklam:

Var särskilt vaksam och kritisk vid följande situationer:

- när utomstående erbjuder idéer och förslag till material som är sammankopplade med motprestationer i någon form
- när erbjudanden lämnas om resor och förmåner som är gratis eller kraftigt subventionerade
- när förhandslöfte om publicitet efterfrågas
- när produkter/tjänster i konsumentupplysande material redovisas. Låt det klart framgå hur urvalet ägt rum, hur produkter/tjänster blivit jämförda eller testade samt att redaktionen är avsändare. Eftersträva mångsidighet vid sådana redovisningar så att otillbörligt gynnande inte sker
- när utomstående intressenter, t ex PR-byråer, lobbyister, forskare, företag, myndigheter eller organisationer, bidrar med information och upplysningar. Det gäller särskilt inom områden där lagen inskränker rätten att publicera reklam, till exempel för läkemedel, tobak, alkohol och reklam riktad till barn
- vid publicitet kring företags, organisationers eller myndigheters verksamhet, produkter eller andra arrangemang, så att ett otillbörligt gynnande inte sker
- vid publicitet kring egen försäljning av varor och tjänster samt egna arrangemang
- när arrangemang genomförs i samverkan med utomstående så att det, där det är relevant, framgår med vem samarbetet sker och förutsättningarna för samarbetet
- när produkter eller varumärken exponeras i sammanhang som kan antas utgöra produktplacering